

FOKUS 16:2

VERKSAMHETSEXEMPEL

OCH UNGAS RÖSTER

Unga
nyanländas
etablering

FOKUS 16

Våra delrapporter till **Fokus 16** är:

Fokus 16:1 Unga nyanländas etablering. Kartläggning av etableringsuppdraget

Fokus 16:2 Unga nyanländas etablering. Verksamhetsexempel och ungas röster.

Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor

Båda delrapporterna går också att ladda ner var för sig och som en hel rapport på www.mucf.se

© **Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor 2016**

Projektledare: **Cecilia Löfberg**

Språkgranskning: **Ingrid Bohlin**

Grafisk form: **Typisk Form designbyrå**

Omslagsfoto: **plainpicture / Johnér**

Foto, inlaga: **S. 4, 6, 51 Astrakan / Scandinav, s. 6 Leif Johansson / Scandinav,**

s. 12 Mathilda Ahlberg / Scandinav, s. 39 Marie Linnér / Scandinav,

s. 69, 98 Scandinav, s. 72, 92 Jörgen Wiklund / Scandinav,

s. 88 Rebecka Rynefelt / Scandinav, s. 88 Rebecka Rynefelt / Scandinav.

Tryck: **TMG Öresund**

Distribution MUCF

Box 17801, 118 94 Stockholm

Tfn: 08-566 219 00

e-post: info@mucf.se

webbplats: www.mucf.se

www.facebook.com/mucf.se

www.twitter.com/ungciv

ISBN: 978-91-88455-07-9

Unga nyanländas etablering

FOKUS 16:2

Verksamhetsexempel och ungas röster

Delrapport till Fokus 17

Ungas etablering i arbets- och samhällslivet

november 2016

Innehåll

1. Unga nyanländas etablering	9
2. Region Skåne	13
3. Köpings kommun	28
4. Sundbybergs stad	38
5. Ung och nyanländ	54
6. Unga kvinnor berättar om etablering	73
7. Unga i fokus	93
Bilaga 1	
Uppdragsbeskrivning	99
Bilaga 2,	
Sammanfattning av Fokus 16:1	100

Förord

Unga nyanländas etablering. Verksamhetsexempel och ungas röster, är en delrapport inom ramen för myndighetens kartläggning och analys av ungas etablering i arbets- och samhällslivet som pågår 2016–2017. I den här delrapporten visar vi hur arbetet i regioner och kommuner kan se ut och anpassas till gruppen unga nyanlända under deras tidiga år med upphållstillstånd i Sverige. Vi får också ta del av ungas egna berättelser om vad de själva ser som utmaningar och förtjänster i sin etablering.

Arbetet med Fokus 16:2 har genomförts inom avdelningen för utveckling och analys av Cecilia Löfberg, Marcus Ohlström och James Frempong i samarbete med Tiina Ekman och Pontus Ekstedt.

Vi vill tacka Eva Wikström, forskare och lektor, som har genomfört studien med unga nyanlända kvinnor om deras erfarenheter av sina villkor inom etableringsuppdraget. Tack också till Partnerskap Skåne, Arbetsförmedlingen region Skåne, Köpings kommun och Sundbybergs stad för att de delat med sig av sina erfarenheter och metoder kring unga nyanländas etablering. Sist men inte minst ett stort tack till de unga nyanlända kvinnor och män som deltagit i fokusgruppsintervjuer och besvarat våra frågor, vilket varit en viktig del i vår kartläggning.

Vi hoppas att delrapporten ska bidra till att öka kunskapen om unga nyanländas villkor för etablering. Både inom ramen för det nuvarande etableringsuppdraget och inför de förändringar i regelverken för nyanländas etablering i arbets- och samhällslivet som är under bearbetning på Arbetsmarknadsdepartementet 2016–2018.

Lena Nyberg, generaldirektör
Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

KAPITEL 1

Unga nyanländas etablering

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) har på uppdrag av regeringen genomfört en kartläggning och tematisk analys av unga nyanlända kvinnors och mäns etablering i arbets- och samhällslivet (bilaga 1). Vid myndighetens inledande arbete med uppdraget noterade vi att unga inom Arbetsförmedlingens så kallade etableringsuppdrag¹ inte uppmärksammats som en särskild grupp, trots de särskilda behov och villkor som unga har. I det här arbetet har vi samlat kunskap genom att besöka verksamheter i en region och två kommuner för att samtala om deras erfarenheter av arbetet med etablering av unga nyanlända. Vi har också träffat unga i fokusgrupper för att samtala om deras erfarenheter av etableringsinsatser i samband med att de fått uppehållstillstånd. I den här delrapporten presenterar vi resultaten av dessa möten och samtal. I Fokus 16:1 (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2016) redogör vi för ungas villkor utifrån statistik, forskning och annan rapportering. Vi presenterar också förslag på förbättringar. En sammanfattning av Fokus 16:1 finns i bilaga 2.

Kunskap om unga nyanländas etablering

Den övergripande bild MUCF har fått är att det saknas kunskap om unga nyanländas etablering i arbets- och samhällslivet, inte bara om unga inom etableringsuppdraget utan om unga nyanlända generellt.

---

1 I bilaga 2 finns en kort sammanfattning av etableringsuppdraget.

Viss kunskap finns om unga utrikes föddas etablering, men den gäller sällan nyanlända unga eller unga inom etableringsuppdraget.

I en rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi, den så kallade ESO-rapporten om ungas etablering på arbetsmarknaden (Engdahl & Forslund 2015), konstateras att unga generellt har goda möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Etableringen kan, skriver författarna, ta lång tid, men de flesta unga hittar vägar in på arbetsmarknaden på egen hand. Inga tecken finns heller på att ungas etablering har blivit svårare över tid (Engdahl & Forslund 2015). En studie från MUCF, då Ungdomsstyrelsen, visar på en långsamt stigande etableringsålder fram till mitten av 90-talet, därefter har inga nämnvärda förändringar skett (Ungdomsstyrelsen 2013).

ESO-rapporten (Engdahl & Forslund 2015) om ungas etablering nämner utrikes födda och i synnerhet utrikes födda som invandrat till Sverige under de sena tonåren som en grupp som har svårare än andra grupper att etablera sig på arbetsmarknaden. Även unga som saknar slutbetyg från gymnasiet har svårare att etablera sig.

Delegationen för unga till arbete gör en liknande bedömning men specificerar gruppen utrikes födda till de som är födda utanför Europa (Delegationen för unga till arbete 2016). Regeringen hänvisar i sin strategi *Vägar framåt – strategi för unga som varken arbetar eller studerar* (regeringens strategi 2015) till ESO-rapportens bedömning, men lägger till att det är en riskfaktor i sig att under en längre tid varken arbeta eller studera, en risk som dessutom förstärks ju längre situationen består.

Vi vet också att utrikes födda är en utsatt grupp på bostadsmarknaden. Särskilt utsatta är bland annat de som fötts i Mellanöstern eller Afrika (Ungdomsstyrelsen 2011). Utrikes födda, arbetslösa och de som kommer från studieovana hem har också svårare än andra att klara löpande utgifter (Ungdomsstyrelsen 2013). Unga i åldern 18–25 år som faller inom ramarna för etableringsuppdraget uppfyller ofta flera av dessa kriterier. De är utrikes födda, nästan alla utanför Europa, och har kommit till Sverige nyligen, i sena tonåren alternativt några år därefter. Få har erfarenhet av arbete eller studier i Sverige utöver de insatser de får inom ramen för etableringsuppdraget. Utö-

ver det tenderar nyanlända, både unga och äldre, att ha såväl svaga sociala nätverk som bristfälliga kunskaper i svenska, två faktorer som vi vet försvårar etablering på arbetsmarknaden (Joyce 2015). Många bär dessutom på psykiska eller fysiska trauman som påverkar deras förmågor negativt (Socialstyrelsen 2015).

Även om kunskapsläget kring gruppen unga nyanlända är svagt finns all anledning att tro att de möter betydande utmaningar i sin etablering i arbets- och samhällslivet.

Regionala och kommunala aktörer

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har besökt olika aktörer som ett led i vårt arbete med att kartlägga unga nyanländas etablering i arbets- och samhällslivet. De vi har besökt och samtalat med är region Skåne (Partnerskap Skåne och Arbetsförmedlingen, Region Skåne), Köpings kommun och Sundbybergs stad.

Vi har samtalat med dem om deras verksamhet, insatser och erfarenheter i syfte att belysa unga nyanländas etablering i arbets- och samhällslivet sett ur deras perspektiv.

Exemplen kan förstås som ”goda” utifrån initiativförmåga, samverkanspotential, erfarenheter om gruppen unga nyanlända samt utveckling av gångbara metoder. Vi har dock ingen möjlighet att uttala oss om vilka effekter för unga nyanlända inom etableringsuppdraget som verksamheterna på längre sikt har uppnått eller skulle kunna uppnå.

Ungas röster

I den här skriften presenterar vi också två olika intervjustudier med unga nyanlända. Intervjuresultatet beskriver de erfarenheter, utmaningar och förtjänster som unga själva sätter ord på i intervjuerna. MUCF har i egen regi gjort en studie med unga nyanlända kvinnor och män som presenteras i kapitel 5, Ung och nyanländ. Eva Wikström, lektor och forskare på Umeå universitet, har genomfört en studie med unga nyanlända kvinnor i norrlandskommuner, den presenteras i kapitel 6, Unga kvinnor berättar om etablering.

KAPITEL 2

Region Skåne

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor har besökt Partnerskap Skåne och Arbetsförmedlingen, region Skåne. Syftet med våra besök har varit att tillsammans med representanter för verksamheterna samtala om deras erfarenheter av och insatser för nyanlända inom etableringen i allmänhet och unga inom etableringen i synnerhet.

Partnerskap Skåne

I Skåne finns Partnerskap Skåne som är en *”samverkansbaserad, regional utvecklingsplattform med syfte att bidra till en sammanhållen etablering i Skåne län”* (Ramböll Management Consulting 2014a, s. 2). Partnerskap Skåne arbetar med samverkan och metodutveckling utifrån ett systemperspektiv. Det innebär att fokus ligger på hur systemet som helhet fungerar för att uppfylla sitt syfte som är etablering av nyanlända.

Partnerskap Skåne är ett gemensamt initiativ där aktörerna Länsstyrelsen i Skåne, statliga myndigheter, kommuner, idéburna organisationer och föreningar samarbetar med forskare från olika discipliner för att utifrån en helhetssyn bidra till en fungerande etablering. Bland annat finns Nätverket – Idéburen sektor Skåne där Nätverk – Aktivitet – Delaktighet (NAD) ingår som ett delprojekt. I samarbete med arbetsförmedlingar i Skåne län arbetar NAD med att nyanlända ska kunna ha aktiviteter i civilsamhällsorganisationer inom ramen för sin etableringsplan. I Partnerskap Skåne finns också MILSA, en forskningsbaserad stödplattform för migration och hälsa. Partnerskap Skåne utbildar också samhälls- och hälsokommunikatörer.

Nätverk – Aktivitet – Delaktighet, NAD

NAD är en del av den gemensamma plattformen Partnerskap Skåne och kan förstås dels som en metod för att skapa integration, dels som en samverkansform (Jönsson & Scaramuzzino in print). Samverkansformen bygger på dialog mellan offentlig sektor och idéburen sektor. Närmare bestämt mellan Arbetsförmedlingen, föreningssamordnare och lokala föreningar i Skåne uppdelat på fem olika orter som fungerar som knutpunkter.

I samverkan med Arbetsförmedlingen arbetar NAD med att integrera aktiviteter som kan främja etableringsprocessen från idéburen sektor, till exempel insatser inom ramen för etableringsuppdraget. Målet är att nyanlända ska få tillgång till språk-, hälso- och socialt nätverksfrämjande insatser genom att delta i föreningslivet (Ramböll Management Consulting 2014b). Aktiviteten är helt frivillig och föreslås bara till nyanlända som, utifrån den information de får, själva uttrycker att de önskar få en sådan aktivitet inskriven i etableringsplanen.

I Skåne kan alltså nyanlända med hjälp av NAD få en föreningsaktivitet inskriven i sin etableringsplan. Aktiviteten blir ersättningsgrundande och den ideella organisation som anordnar aktiviteten får en viss ekonomisk ersättning för varje nyanländ som föreningen tar emot (Jönsson & Scaramuzzino in print).

MILSA

MILSA är en forskningsbaserad stödplattform för migration och hälsa som är ett gemensamt initiativ av aktörer från olika sektorer och forskare från olika discipliner. Syftet är att bidra till en praktisknära kunskapsutveckling och effektivare kunskapsprocesser inom området.

”Arbetet initieras utifrån en samsyn kring att hälsa och delaktighet är grunden för en välfungerande integrationsprocess och i en socialt hållbar samhällsutveckling”.

(MILSA 2015, s. 10)

MILSA samordnas av Malmö högskola och verkar inom ramen för utvecklingsplattformen Partnerskap Skånes nuvarande delprojekt och finansieras med medel från *Asyl-, migrations- och integrationsfonden* (AMIF). Projektiden sträcker sig fram till 2019. MILSA arbetar med praktikinära forskning. Under 2013–2015 arbetade de med fyra huvudfrågor:

- nyanländas hälsotillstånd
- samverkan kring prestations- och arbetsförmågebedömningar
- tillgång till fysisk aktivitet för nyanlända i etableringsuppdraget
- professionaliseringen av samhälls- och hälsokommunikatörer (MILSA 2016).

Under 2016–2018 genomförs fem parallella studier i syfte att besvara frågeställningar kring nyanlända flyktingars samt nyanlända och asylsökande barns och ungas mottagande och etablering i relation till:

- mätning av hälsa och hälsodeterminanter hos olika segment av målgruppen.
- utveckling av kvalitativ kunskap som utgångspunkt för att hitta relevanta mätinstrument för att mäta hälsodeterminanter.
- identifikation av hälsodeterminanter och uppföljning över tid i relation till etableringsprocessens olika faser.
- mätning av hur en utökad samhällsorientering kan bidra till att stärka specifika hälsodeterminanter som socialt kapital, känsla av sammanhang samt tilltro till den egna förmågan att påverka sin situation och tillgodogöra sig information.

Studierna finansieras av Asyl- migrations- och integrationsfonden (AMIF) och genomförs av forskare på Malmö högskola och Uppsala universitet.²

Under 2017 planerar MILSA att starta ett projekt kring nationell kapacitetsförstärkning av samhälls- och hälsokommunikation i form av en utbildningsplattform för samhälls- och hälsokommunikatörer. Detta ska utvecklas genom samarbete mellan sex universitet, länsstyrelserna, nationella myndigheter och aktörer inom samhälls- och hälsokommunikation.³

Samtal med representanter för Partnerskap Skåne

MUCF träffade representanter för olika delar av Partnerskap Skåne och hade ett samtal kring arbeten som de driver. Vi samtalade med:

- Katarina Carlzén, utvecklingsansvarig för Partnerskap Skånes alla delar och för samordningen. Hon sitter också med i olika nationella arbetsgrupper som länsstyrelsernas representant
- Ziad Jomaa, samordnare för samhälls- och hälsokommunikatörer
- Henrik Nilsson, projektledare för NAD
- Klara Steinvall, projektassistent.

Katarina Carlzén, utvecklingsansvarig för Partnerskap Skåne, berättar att samtal specifikt om *unga* nyanlända inom etableringen sällan förs i de ordinarie strukturerna:

”Vi håller på att ta tag i frågorna om barn, unga och familjer. Det är en bortglömd grupp i det stora systemet

---

2 Länsstyrelserna, Partnerskap Skåne, <http://www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/manniska-och-samhalle/integration/partnerskap-skane/plattform-for-migration-och-halsa/Pages/plattform-for-migration-och-halsa.aspx>

3 Länsstyrelserna, Partnerskap Skåne, <http://www.lansstyrelsen.se/skane/SiteCollectionDocuments/Sv/manniska-och-samhalle/integration/partnerskap-skane/MILSA/MILSA%20utbildningsplattform0915.pdf>, nedladdad 21 oktober 2016, kl. 11.30.

etablering. Även om vi, inom Partnerskap Skåne, inte har ett specifikt fokus på barn och unga i etableringen handlar väldigt mycket om att ge bättre förutsättningar för familjerna. Och det är en förutsättning för barns och ungas villkor, deras föräldrars villkor. Det är en grundansats i arbetet.”
(Katarina Carlzén)

Katarina berättar att de planerar två forskningsprojekt tillsammans med MILSA. En studie kommer att titta specifikt på barns och familjers villkor i etableringen. Den andra kommer att behandla ensamkommande barns och ungas villkor. Katarina berättar också att många unga nyanlända som kommer till Sverige är föräldrar och har hela eller delar av sin familj kvar i ursprungslandet.

Henrik Nilsson, projektledare för NAD, menar att de i Skåne kommit ganska långt i sitt arbete. Att det varit en lång process med Länsstyrelsen och Region Skåne som nu börjar mynna ut i ett bra sätt att jobba.

”Just nu är det mycket arbete som görs kring att hitta former kring samverkan mellan myndigheter/offentliga aktörer och föreningslivet. Lösningar allmänt kring samverkan men särskilt kring nyanlända och nyanländas etablering.”
(Henrik Nilsson)

Han berättar att idéburen sektor har varit med i Partnerskap Skåne sedan starten 2008. NAD har funnits i fyra år som ett delprojekt inom Partnerskap Skåne. Innan arbetade de med något som kallades *Integration i förening*, nyanlända informerades om föreningslivets villkor på sfi-kurser (svenska för invandrare).

”En av slutsatserna som drogs var att det inte räcker med information för att människor i den här perioden i sina liv ska dyka upp på föreningar. Vi kom fram till att vi måste hitta bättre metoder och möjliggöra deltagande ’hela vägen in’. Sedan kom etableringsreformen och då behövde vi hitta nya metoder. Då började vi utvecklingen av NAD, hur kan

vi skapa samverkan med arbetsförmedlingen? Vi ville ha fokus på vad deltagarna själva är intresserade av och möjlighet att få in detta i etableringsplanerna.”

(Henrik Nilsson)

Henrik fortsätter berätta att samverkan sker på systemnivå, organisationsnivå och verksamhetsnivå. Samverkan finns reglerad i Partnerskap Skåne, överenskommelsen Skåne (ÖK) och i RÖK (Regionala överenskommelsen). NAD är med i diskussioner både på chefsnivå och i diskussioner om hur samverkan sker mellan sektorerna. De arbetar mycket på organisationsnivå, ute på arbetsförmedlingens kontor och i kommunerna. Arbetsgrupper med föreningssamordnare sitter ned med en person från Arbetsförmedlingen lokalt. En grundläggande fråga på agendan är: *Hur ska vi skapa samverkan som fungerar för handläggaren och den lokala chefen?* Handläggarna har mycket makt i jämförelse med de som får insatser, det är handläggarna som bestämmer vad som hamnar i planen, om de inte tycker att en viss insats är bra blir det inget berättar Henrik.

Sedan finns också en verksamhetsnivå där föreningar anordnar aktiviteter för deltagare. Det som enligt Henrik är unikt är att idéburen sektor är med på alla nivåer.

”De aktiviteter som slutligen blir del i den nyanländes etableringsplan ska vara språkfrämjande, hälsofrämjande och nätverksbyggande. En ledare ska också vara på plats. Alla aktiviteter måste vara sådana som kan öka chanserna till anställning. Det finns en metodik bakom och hela verksamheten utvärderas också kontinuerligt av en extern aktör. Efter att en utvärdering gjorts tas nästa steg. Det är korta insatser, 5–10 tillfällen i etableringsplanen. NAD-aktiviteten ges under en begränsad period. Syftet är att få in en fot.”

(Henrik Nilsson)

På vår fråga om det finns några särskilda erfarenheter kring unga nyanlända som får NAD-aktiviteter inom ramen för etableringsreformen svarar Henrik:

”Rent spontant upplever jag att unga har lite lättare. Många äldre har inte samma förhållande till att ha fritidsaktivitet. I slutet av detta år (2016) hoppas vi att vi har fått igång 500 aktiviteter och då kan vi också se hur det fördelar sig i relation till ålder och kön.”

(Henrik Nilsson)

De två grupper som NAD når mest är de som har hög förmåga eller hög kompetens, till exempel jurister, mattelärare och jordbruksingenjörer, sedan är det de som har ett stort behov av stöd som analfabeter och de som mår psykiskt dåligt, tillägger Henrik. Men föreningen som anordnar NAD-aktiviteten kan också rikta sig mot speciella målgrupper, till exempel att de vill ha kvinnliga deltagare.

”När vi testade aktiviteter i idrottsföreningar var det mest unga tjejer som ville vara med. Först trodde vi att det skulle bli en massa unga män. Men det blev jättestort intresse bland unga tjejer mellan 20 och 22 år, som kanske inte får frågan annars. Många av aktiviteterna går att applicera på unga, även om vi inte specifikt har det som fokus.”

(Katarina Carlzén)

NAD-metoden om hur civilsamhället och Arbetsförmedlingen kan samverka kring aktiviteter inom ramen för etableringsuppdraget är fri att använda. Partnerskap Skåne har tagit fram ett metodstöd och erbjuder även utbildningar om metoden. Andra länsstyrelser är intresserade och flera är igång med att utveckla regionala varianter av NAD. Länsstyrelserna har fått ett utökad uppdrag i relation till civilsamhället.

Hälsokommunikatörer och samhällsorientering utifrån Partnerskap Skåne

Representanterna från Partnerskap Skåne tar upp att hälsa är en annan grundläggande premiss för att en fungerande etablering ska komma till stånd.

”Nu ska alla gå snabbspår. Det finns risk för att det kan bli som att börja med taket i byggandet av ett hus. Om du inte säkrar fundamentet, ett stabilt hus, så kommer huset att rasa. Vi har arbetat med hälsa som ett grundläggande perspektiv från början men det tog lång tid innan det uppfattades som helt relevant. Vi har verkligen sett till att det satt sig i systemet, nu håller det och då kan vi vidareutveckla.”
(Katarina Carlzén)

Ziad Jomaa, samordnare för samhälls- och hälsokommunikatörer, håller med Katarina och fortsätter:

”Den erfarenhet vi har här är att en fungerande hälsa är grunden till all fortsatt etablering. 2010 började vi vår utveckling av ett eget samhällsorienterings- och hälsopaket. Insatserna anpassas utifrån nyanländas faktiska behov. Vi har två målgrupper, nyanlända som har fått uppehållstånd och två år framåt samt de som kommer genom familjeknytning. En viktig erfarenhet vi gjort är att vi behöver tänka och arbeta med hela familjen.” (Ziad Jomaa)

”Det är kommunala handläggare som samordnar insatserna. Vi har ett program med 32 olika teman på cirka 3 timmar per tema. Det ska ske på modersmålet, det ska finnas utrymme för dialog, och det ska finnas utrymme för att bearbeta informationen. Verksamheten drivs inom ramen för Partnerskap Skåne av Region Skåne, ingående kommuner och Länsstyrelsen, som samordnar verksamheten. 31 av 33 kommuner är med och 20 kommunikatörer är anställda.”
(Ziad Jomaa)

När vi frågar om de har några erfarenheter av just unga nyanländas behov är Katarina och Ziad överens om att första steget är att se till att alla får ta del av samhällsorientering och hälsokommunikation.

”Om det sedan finns ett system som klarar det då kan vi börja bryta ut olika grupper, men vi är inte där än.”
(Katarina Carlzén)

Klara Steinvall, projektassistent, menar att vår föreställning om hur gruppen unga vuxna ser ut skiljer sig från hur gruppen ser ut bland de nyanlända.

”Målgruppen 18–25 kan också vara småbarnsfamiljer. Våra föreställningar om vilka unga vuxna är utifrån svenska normer skiljer sig från många unga nyanlända, det vill säga unga vuxna som har familjer. Unga män kommer ensamma men de kan ha försörjningsansvar, antingen för familjer i Sverige eller i hemlandet.”
(Klara Steinvall)

”Vi har också bland hälsokommunikatörerna arbetat med ensamkommande barn under lång tid. Då har vi satt fokus på SRHR (sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter). Det har vi jobbat med i 4–5 år i olika projekt med finansiering från smittskyddsinstitutet och nu från Folkhälsomyndigheten. Där har vi tagit fram ett kunskapsstöd för barn och unga inom sexuell hälsa.”
(Katarina Carlzén)

”Vi har en annan studie som studerat kvinnors sätt att ta in kunskap om sexuell hälsa. I den studien blir det tydligt att, när man tar till sig information som är behovsanpassad, det i förlängningen får effekter till relationer i familjen. I studien berörs effekter för kvinnor i relationen till partner och barn. Sådant är jätteviktigt när man pratar om ungdomar.”
(Katarina Carlzén)

Mer om arbetet i Partnerskap Skåne går att läsa på www.lansstyrelsen.se⁴

Stöd till unga främjar regional kompetensförsörjning

Region Skåne arbetar även aktivt med grupperna unga och unga nyanlända utanför samarbetet Partnerskap Skåne. Till exempel så erbjuder de, i samverkan med Arbetsförmedlingen Skåne, praktikanställningar för unga i åldern 18–24 år. Under 2014 skapades 400 praktikanställningar och under 2015 skapades 500. Anställningarna är öppna både för deltagare i etableringsuppdraget och för andra unga som står långt ifrån arbetsmarknaden, nyanlända eller inte (Region Skåne & Arbetsförmedlingen 2014, 2015). Verksamheten har fortsatt även under 2016.

Syftet med verksamheten är att ge unga som står långt ifrån arbetsmarknaden arbetslivserfarenhet samt att stimulera till vidare studier. Arbetsförmedlingen identifierar lämpliga deltagare, Region Skåne erbjuder sedan individuellt handledd praktikanställning inom den egna verksamheten, i huvudsak på sjukhus och vårdcentraler.

År 2015 begränsades praktikanställningarna till tre månader från tidigare max sex månader. Tanken var att ge fler unga möjlighet att delta. Ambitionen är att erbjuda heltidsanställningar. Möjlighet till praktikanställning finns på många vårdenheter i Skåne, men merparten finns, enligt uppgift till MUCF, på de stora enheterna i Malmö, Lund, Helsingborg, Kristianstad och Ystad. Till dessa orter matchas ungdomar från hela Skåne. Arbetsförmedlingen bidrar med anställningsstöd i form av till exempel yrkesintroduktionsbidrag, instegsjobb eller ny-startsjobb. De kan även erbjuda annat stöd som extra handledning.

Region Skåne ser programmet dels som ett sätt att stärka ungdomarna, dels som ett led i den egna kompetensförsörjningen. Utvärderingar och uppföljningar görs kontinuerligt, både av deltagarnas enskilda utveckling och av hur väl verksamheten tjänar Region Skånes behov.

---

4 www.lansstyrelsen.se/skane/partnerskapskane, nedladdad 2 maj 2016, kl. 11.30.

Samtal med representanter för Arbetsförmedlingen, Region Skåne

Utöver Partnerskap Skåne har myndigheten också träffat två representanter för Arbetsförmedlingen i Region Skåne. Vi träffade

- Mehran Najafi, regional samordnare för etableringsuppdraget
- Christian Skoog, ungdomsstrateg.

Arbetsförmedlingen som är ansvarig för etableringsuppdraget upprättar etableringsplaner för de nyanlända, tillhandahåller olika typer av insatser som ska underlätta inträdet på arbetsmarknaden och handlägger insatserna. Liksom Partnerskap Skåne saknar etableringsverksamheten inom Region Skåne ett specifikt ungdomsperspektiv. Unga inom etableringen får del av samma insatser som äldre deltagare. Det finns inga formella hinder för att unga inom etableringen ska få del av de insatser som riktas mot unga utanför etableringsuppdraget. Den bild som representanterna förmedlar till myndigheten är dock att det inte sker annat än undantagsvis.

”Inget hindrar att de inte kan gå in i de här projekten under etableringen och definitivt inte efter etableringsinsatsen. Däremot tror jag inte vi har använt ungdomsinsatserna så mycket i etableringen, det finns en risk för att det är så.”
(Christian Skoog)

Både Mehran och Christian uttrycker en önskan om mer kunskap kring ungas villkor och utmaningar. De uppfattar de unga nyanlända som kommit till Sverige under senare år som mycket motiverade.

”Det de nyanlända unga saknar i jämförelse med unga som fötts eller växt upp i Sverige är framför allt språk, socialt kapital, betyg och erfarenheter.”
(Mehran Najafi)

Även hälsoproblemen är större bland de nyanlända ungdomarna. Båda vill dock understryka att det här är deras intryck, mer gedigen kunskap saknas. De säger också att det saknas kunskap om vilka villkor som gäller specifikt för unga kvinnor respektive för unga män. Det finns kunskap om villkoren för kvinnor respektive för män, men inte om villkoren för just unga kvinnor eller unga män.

Det är tydligt att Mehran och Christian i stor utsträckning ser samma möjligheter och problem som Partnerskap Skåne. Verklighets- och problembilderna är liknande. Flera av de teman som Partnerskap Skåne tog upp återkommer i samtalet med Arbetsförmedlingen. Mehran lyfter till exempel fram hälsoperspektivet som särskilt viktigt:

”I etableringsreformen utgick man från att de allra flesta som kommer hit är friska men det är de ofta inte, inte om de kommer hit som flyktingar. Om inte annat så har de migrationsrelaterade problem. ... De och deras föräldrar kan ha posttraumatisk stress som de behöver stöd i.”

(Mehran Najafi)

Även behovet av att stärka de nyanländas sociala kapital lyfts och här nämns NAD, som vi beskrivit ovan, som ett bra verktyg. Problemet, säger Christian, återigen i samstämmighet med representanterna för Partnerskap Skåne, är att få ut information om de möjligheter som finns. Mehran instämmer och vidgar perspektivet. Det gäller inte bara att få ut information om insatser som NAD utan också om de vägledningscenter som finns inom kommuner eller på universitet och högskolor för den som vill studera. Informationen, kunskapen och erfarenheten finns där, utmaningen är att nå ut med den.

Utöver det lyfter Mehran fram behovet av insatser specifikt anpassade till den lokala arbetsmarknaden. Ett exempel i Malmö är cykelkurser.

”Det är inte alltid nyanlända kan cykla, men för att kunna få vissa jobb i Malmö, till exempel omsorgsjobb inom kommunen, måste man kunna cykla.”

(Mehran Najafi)

Cykelkurserna är också ett exempel på insatser riktade särskilt mot kvinnor. De yrken Mehran nämner, där behovet av att kunna cykla finns, är starkt kvinnodominerade och satsningen riktas just mot nyanlända kvinnor. Däremot känner de båda representanterna inte till några insatser riktade specifikt mot unga kvinnor, nyanlända eller inte.

Till sist lägger både Mehran och Christian också stor vikt vid samverkan, precis som representanterna från Partnerskap Skåne som vi träffat. De anser också att de samverkansstrukturer som finns på ledningsnivå fungerar bra. Samverkan och engagemang lyfts också fram som nyckelfaktorer för lyckade insatser:

”Alla har en gedigen och äkta vilja att lösa de problem som uppstår. Individerna ställs i centrum. Sedan försöker vi överblicka de hinder som finns i systemen och lösa dem. Viljan att lösa problem, det är samverkan.”

(Mehran Najafi)

Samtidigt vill de båda uppmärksamma att samverkan på ledningsnivå inte alltid leder till samverkan på operativ nivå. Där ser de en utmaning, att lösa de praktiska problem som uppstår i samverkan kring enskilda klienter. Christian lyfter här fram *Dua, Delegationen för unga till arbete*, som ett bra verktyg för att få samverkan att fungera bättre också på operativ nivå.

Skåneidrotten sportskola

Sportskola är ett samverkansprojekt mellan Skåneidrotten, Arbetsförmedlingen och NAD (Nätverk-Aktivitet-Delaktighet). Syftet är att utveckla deltagarnas språk, hälsa och sociala nätverk. Deltagarna får kännedom om svenskt föreningsliv och var de lokala föreningarna finns. De får möjlighet att bli tryggare i det svenska språket, utöva fysisk aktivitet och att fortsätta i föreningarnas ordinarie verksamhet. Målgruppen är nyanlända kvinnor och män i åldern 20–40 år. Verksamheten består bara av nyanlända.

En grupp på 15 deltagare träffas en gång i veckan under 6–8 veckor och har en 1 timmes studiecirkelsamtal om hälsa, kost, motion, och svenskt föreningsliv. Efter studiecirkeln har deltagarna fysisk aktivitet i en och en halv timme. Idrotter som brukar vara med är fotboll, basket, innebandy och Friskis & Sveltis. Genom Sportskola finns möjlighet att knyta nya kontakter som till exempel tränare, ledare och funktionär i idrottsföreningar.

Det har visat sig spela en positiv roll för deltagarnas jobbsökande att ha motion på schemat under etableringen. Aktiviteterna har visat sig vara positiva för

deltagarna då det många gånger leder till att de kan släppa negativa tankar och stress”

Thomas Teclé, Integrationskoordinator, Skåneidrotten

www.skaneidrotten.se

För mer information se också länkarna nedan:

<http://www.skd.se/2015/10/14/snabbare-vag-till-jobb-med-sportskola/>

<http://www.arbetsformedlingen.se/Om-oss/Pressrum/Pressmeddelanden/Pressmeddelande-artiklar/Skane/2015-10-13-SportSkola-i-Malmo-ger-bättre-halsa-och-snabbare-vag-till-jobb-for-nyanlanda.html>

KAPITEL 3

Köpings kommun

Köpings kommun har sedan snart ett decennium arbetet aktivt både med unga med svag anknytning till arbetsmarknaden och med integrationspolitiska utmaningar. Kommunens höga ambitioner på dessa områden återspeglas i hur man tagit sig an unga inom etableringsuppdraget. Insatser görs både för att underlätta unga nyanländas etablering och för att främja en bättre integration, utöver vad som kommunerna ålagts genom lagar och förordningar. Ofta görs insatserna i samarbete med antingen den lokala arbetsförmedlingen eller med angränsande kommuner.

Ungcenter

Unga inom etableringsuppdraget i Köping får tillgång till det Ungcenter som Köpings kommun driver sedan februari 2016. Ungcenter riktar sig mot unga i åldern 16–25 år som varken arbetar eller studerar vid reguljär utbildning. Där kan unga få information, råd och stöd för att komma närmare arbete, praktik eller studier. På plats på Ungcenter finns arbetsförmedlare, praktiksamordnare, arbetsmarknadskonsulenter, studiekonsulenter, studie- och yrkesvägledare, socialsekreterare, behandlare och etableringshandläggare. Tanken är att unga som varken arbetar eller studerar, såväl svenskfödda som utlandsfödda som bott längre eller kortare tid i landet, ska få en väg in till relevanta myndighetskontakter.⁵

⁵ <http://www.koping.se/omvardnad-socialt-stod/familj/stod-till-barn-och-ungdom/ungcenter/>, nedladdad 25 juli 2016, kl. 10.00.

Ungcenter fick sin nuvarande form som en följd av Köpings överenskommelse med Arbetsförmedlingen inom ramen för de överenskommelser som Delegationen för unga till arbete lagt grunden för.⁶ Företrädare för kommunen har berättat för myndigheten att Ungcenter bygger på en tidigare, liknande verksamhet som varit i drift sedan 2008.

De säger också att en tanke bakom att integrera arbetet med unga inom etableringsuppdraget i den ordinarie verksamheten riktad mot unga har varit att främja social integration och att skynda på nyanländas språkutveckling. Kommunen ser även integrationen som ett sätt att ge uttryck för sin ambition, fastslagen i övergripande policydokument, att stödja unga nyanlända utifrån deras enskilda behov snarare än att behandla dem som en etniskt definierad grupp (Köpings kommun 2015b).

Ungcenter är en del av Köpings *Jobbcenter*.⁷ Handläggarna vid Ungcenter ges möjlighet att specialisera sig, och bli bättre på att möta ungas särskilda behov. De som vänder sig till Ungcenter får, utöver en samlad kontaktväg till relevanta myndigheter, tillgång till alla Jobbcenters ordinarie insatser. Dessa insatser inkluderar bland annat ett flertal egenutvecklade eller vidareutvecklade metoder för integration, språkutveckling och etablering. Vi beskriver några av dessa metoder nedan som de återgivits för oss av de verksamhetsföreträdare och handläggare vi träffat.

Såvitt vi förstår erbjuds unga särskilda insatser riktade mot unga kvinnor respektive unga män.

---

6 <http://www.koping.se/nyhetslista/nyheter-omsorg-och-stod/ungcenter-samordnade-resurser-for-ungdomar/>, nedladdad 25 juli 2016, kl. 10.00.

7 <http://www.koping.se/omvardnad-socialt-stod/ekonomiskt-stod/jobbcenter/?f=84>, nedladdad 25 juli 2016, kl.10.00.

Samtal med representanter för Köpings kommun

MUCF har träffat representanter för Köpings kommun för samtal om deras verksamhet. Vi träffade:

- Per Överberg, chef för arbetsmarknadsenheten och med delat ledarskap för försörjningsenheten
- Pål Svendsen, samordnare för Dua-överenskommelsen i Köping
- sex handläggare från olika delar av verksamheten.⁸

Unga till studier eller arbete

Under våra samtal återkommer både Per och Pål flera gånger till vikten av preventiva insatser. Sedan snart ett decennium lägger Köping stor vikt vid att snabbt få unga i studier eller arbete. Den tanken har också färgat samarbetet med Arbetsförmedlingen kring nyanlända i etableringsuppdraget, såväl för unga som för äldre. Kommunen vill inte vänta de två år som en etableringsplan löper innan ytterligare insatser sätts in. Det är viktigt att etableringstiden fylls med de bästa möjliga insatserna, för både den nyanländes och kommunens skull:

”Vi kan inte sitta och vänta till dagen de faller ur och står och knackar på vår port. Utan vi måste redan nu börja tänka ett halvår, ett år, två år framåt för att inte bli helt tagna på sängen. Det är mycket så vi jobbar i våra verksamheter.”
(Per Överberg)

Båda menar att det finns starka ekonomiska incitament att arbeta preventivt. Det var en oro över ökande kostnader för försörjningsstöd som fick Köping att ändra både strategi och organisering av insatserna mot utanförskap. Kommunens avdelning för försörjningsstöd placerades i angränsande lokaler till Arbetsförmedlingen och de satsade

---

⁸ Handläggarna ges i den här texten anonymitet då de intervjuas i sin yrkesroll och inte heller har något chefsansvar.

tillsammans på aktiva, preventiva insatser. Det gav snabbt resultat, berättar de. De pengar som sparades in på försörjningsstödet användes sedan till att ytterligare stärka de preventiva insatserna:

”Det är den traditionen som gjort att kommunen i dag arbetar aktivt och framåtblickande också med nyanländas etablering.”

(Per Överberg)

Ungcenter och den verksamhet som bedrevs i samma anda tidigare är exempel på hur det preventiva perspektivet omsätts i praktisk verksamhet. Likaså att unga inom etableringsuppdraget får tillgång till Ungcenters verksamhet redan under tiden med etableringsplanen. Som vi noterat ovan är det inget Köping är bundet till genom lag eller förordning. Det är i stället något kommunen själv valt att göra då man sett att det ger goda resultat, både för kommunens ekonomi och för enskilda individers etablering och välmående. Även den lokala arbetsförmedlingen satsar genom att ha handläggare som arbetar specifikt med unga inom etableringsuppdraget och genom att låta handläggarna finnas tillgängliga på Ungcenter.

Metoder

Köpings kommun har också utvecklat eller vidareutvecklat ett flertal metoder för att förbättra etableringen, både för nyanlända och för andra i behov av särskilt stöd. Några metoder är:⁹

- Kulturtolkar – fyra till åtta veckors praktik och ett års anställning inom förskola eller skola. Kulturtolkarna underlättar språklig och interkulturell förståelse mellan barn, pedagoger och föräldrar. En dag i veckan sätts av till kompetensutveckling för att stärka deltagarna inför kommande arbetssökande. Totalt 30 platser erbjuds.

---

9 Fler metoder beskrivs i *Lokal överenskommelse. Om samverkan för unga till arbete eller studier* (Köpings kommun 2015a).

När liknande verksamhet bedrivits tidigare fick 11 av 30 kulturtolkare stanna kvar även efter projekttidens slut, då anställda av förskolan eller skolan utan de subventioner som de hade under projekttiden.

- Offensiva anställningar – kortare anställningar delfinansierade med medel som annars hade gått till försörjningsstöd. Även anställningsstöd från Arbetsförmedlingen används. Stärka självförtroende och, när så behövs, språkutveckling. Ger även arbetslivserfarenhet och referenser. Kulturtolkarna är ett exempel på offensiva anställningar men även andra exempel finns.
- Suggestopedi – en alternativ språkinlärningsmetod för dem vars språk inte utvecklats tillräckligt inom sfi. Pedagogiska metoder är till exempel gemensam läsning i grupp, passiv lyssning, lekar och rollspel.
- Språkpraktik – längre praktikperioder inom kommunal verksamhet eller det privata näringslivet där möjligheten att prata svenska också är i fokus. Ett samarbete mellan sfi och Arbetsförmedlingen (utförare är Kompetenscenter, kommunens samordningscenter för vuxenutbildning), 20 platser är reserverade för etableringsuppdraget.
- Grönkvist – ett utbildningsmaterial centrerat kring privatekonomi. Deltagarna får lära sig att hushålla, planera och prioritera. Både teoretiska och praktiska inslag ingår. Materialet finns översatt till bland annat arabiska.
- IT-etablering – grundläggande kurs riktad till unga med otillräckliga datorkunskaper. Deltagarna får lära sig att söka arbete och att sköta kontakten med Arbetsförmedlingen och andra myndigheter över internet.

Samordningsvinster

Att etableringsverksamheten samordnas med annan verksamhet, i den mån det är möjligt, leder också till samordningsvinster av olika slag,

menar Per och Pål. Integrationen och inte minst språkutvecklingen går fortare när unga i etableringsuppdraget deltar i ordinarie verksamhet vid Ungcenter.

”Vi har sett nackdelarna med att köra rena aktiviteter bara för invandrarungdomar. Det ger inte den effekten vi är ute efter. Så det vi har gjort i våra aktiviteter är att sätta ihop svensktalande och icke-svensktalande. ... Och vi har sett enorma framgångar i att lära sig svenska, alltså den här vardagssvenska kulturen.”

(Per Överberg)

Samordningsvinster skapas också på andra sätt. Flera av de metoder som Köpings kommun utvecklat eller vidareutvecklat för att skynda på etableringen av nyanlända används också i arbetet med unga inrikes födda eller unga invandrare som bott längre i landet. Ett exempel är Grönkvist som vi berättat om ovan. Grönkvistmaterialet utvecklades ursprungligen som en insats för nyanlända eller invandrare som varit i Sverige en längre, tid men kommunen har även sett ett behov av liknande insatser riktade mot andra grupper av unga.

”Att organisera verksamheten efter behov, inte efter om man är nyanländ eller inte, gör att man lättare kan se möjliga synergier och att man kan återanvända material utvecklat för en grupp också i arbetet med en annan.”

(Per Överberg)

Andra exempel är samhällsorientering och allmän samhällsinformation. Även där ser kommunen behov hos unga utan sysselsättning som liknar de behov som unga nyanlända har.

Överlag säger sig kommunen vara mån om att effektivisera sin verksamhet genom att samordna insatser. För att undvika att parallella insatser utvecklas för olika grupper med liknande behov – till exempel nyanlända, unga utan sysselsättning och äldre arbetslösa – samfinansierar man projekt och insatser med Arbetsförmedlingen, i

den mån det är möjligt. En av handläggarna som vi har träffat säger så här om ett projekt de utvecklar:

”Låt säga att det var Arbetsförmedlingens etableringsuppdrag som hade bekostat alltihop, då är det endast tillgängligt för etableringsungdomar, och då hamnar vi återigen i att vi kör parallella spår. I stället går vi in med hälften var för då kan det vara för både etableringsungdomar och ungdomar från kommunen.”

(Handläggare på kommunen)

På samma sätt vill Köping, som är en relativt liten kommun med sina cirka 25 000 invånare, gärna utveckla samarbeten med angränsande kommuner. De företrädare som vi har träffat beskriver hur kommunen samordnat kommunikatörsanställningar för samhällsorienteringen med Arboga och Kungsör, för att därefter använda varandras kommunikatörer efter behov. De beskriver också hur större projekt utvecklas i samverkan med Västmanlands kommuner och landsting och med enskilda kommuner i närområdet. Därigenom kan man erbjuda insatser som en liten kommun skulle ha svårt att bekosta på egen hand.

De täta samarbetena mellan kommunen och Arbetsförmedlingen och med angränsande kommuner, leder också till effektivare hantering av enskilda ärenden. Per pekar på hur den dagliga kontakten underlättas av att flera verksamheter delar lokaler och fikarum. En av handläggarna berättar om samarbetet mellan Köping, Arboga och Kungsör:

”Man kan lyfta ärenden. Om någon på Etableringen har en person som behöver en språkpraktik eller liknande, då kan de ta med det till gruppen. Och sen tittar vi. Finns det någon plats i Köping, Arboga eller Kungsör?”

(Handläggare på kommunen)

Unga nyanländas särskilda behov

Till sist berättar den ungdomshandläggare vid Arbetsförmedlingen som finns tillgänglig på Ungcenter att hon ser fördelar med att ha en fot i etableringsverksamheten och en i ungdomsverksamheten. Från etableringen får hon å ena sidan tillgång till språkinsatser, snabbspår, valideringsinsatser, samhällsorientering, integrationsprojekt och andra insatser som den som saknar förankring i det svenska språket och den svenska kulturen kan behöva. Ungdomsverksamheten ger å andra sidan ungdomsperspektivet. Det är viktigt att tänka på, säger hon, att de som kommer hit som unga har ett långt yrkesliv framför sig. Det gäller att planera långsiktigt. Många som kommer hit utan yrkeserfarenhet vet heller inte vad de vill göra. Där ger ungdomsverksamheten tillgång till både perspektiv och verktyg. Den öppnar till exempel vägar mot både utbildning och praktik som de handläggare som enbart arbetar inom etableringsuppdraget kanske inte känner till.

RådRum Skåne

RådRum bedriver öppen rådgivning för personer som behöver stöd och råd i kontakten med det svenska samhället. En möjlighet för nykomna att navigera sig bland rättigheter, skyldigheter, lagar och sociala koder i Sverige.

Alla är välkomna, men RådRum vänder sig främst till de som är nya i Sverige och som kommer från ett land utanför Europa. RådRums mål är att öka tilliten och delaktigheten för besökarna, stärka deras förmåga till egenmakt och sociala kontakter.

Verksamheten bemannas av frivilligrådgivare som är utbildade i bland annat bemötande, migration, privatekonomi, bostad och diskriminering. Verksamheten bedrivs kontinuerligt på olika orter runt om i Skåne men fler RådRum håller på att etablera sig runt om i Sverige.

Mötet mellan rådgivare och besökare är viktig, det skapar ett sammanhang och för många blir det en möjlighet att få lära känna svenskar och knyta kontakter. Som ny i Sverige träffar man oftast många tjänstemän eller personer som har i uppdrag att ta hand om dig. Att istället få träffa någon som av fri vilja är intresserad av dig och din

situation är en viktig symbol och stärker den nyanländes etablering i samhället. Samtidigt i kontakten med en rådgivare får den som är nykommen möjlighet att utveckla det svenska språket som i sin tur kan underlätta för att komma in på arbetsmarknaden. Ibland behövs bara att någon lyssnar, ibland med konkreta förslag för att som nyanländ komma vidare i vardagen

RådRum engagerar personer med många och olika bakgrunder där vi strävar efter att hälften av våra frivilliga är personer som är eller har erfarenhet av att vara ny i Sverige och hälften personer som är väl etablerade i Sverige. Att engagera sig i RådRum ger sociala kontakter, större kännedom om Sverige och språk träning som för många blir en viktig erfarenhet i sin sysselsättning genom studier eller tillträde på arbetsmarknaden. RådRum ger med andra ord dubbel effekt, både för de som söker verksamheten och för de som engagerar sig som rådgivare”

Magnus Strand, projektledare, RådRum

www.radrumskane.se
info@radrumskane.se

KAPITEL 4

Sundbybergs stad

Sedan 2013 samarbetar Sundbybergs stad och näringslivet i Sundbyberg kring ett projekt där de erbjuder praktikplatser till unga nyanlända. Praktikplatserna löper normalt på 4–8 veckor och 4–8 timmar per vecka. De riktar sig till unga nyanlända i åldern 15–21 år och främst, men inte endast, till ensamkommande. Projektet är en del av Sundbybergs integrationspolitiska satsning.

Praktikplatserna är i dag inte tillgängliga för unga i etableringsuppdraget. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har trots det valt att lyfta fram projektet som ett exempel i rapporten. Vår förhoppning är att det kan inspirera och att liknande verksamhet kan erbjudas även till unga inom etableringsuppdraget.

Advisory Board – en sammanfattning

Konceptet som ligger till grund för Sundbybergs praktiksatsning kallas Advisory Board. Det utvecklades 2010 av Stockholms stad i dialog med näringslivsorganisationen Företagarna. Därefter har Länsstyrelsen i Stockholms län genom utvecklingsmedel bidragit till att sprida verksamheten till fyra av länets kommuner. Utöver Sundbyberg är det Upplands-Bro, Sigtuna och Värmdö kommuner som startat liknande projekt. Verksamheterna har utvärderats av Emerga Research and Consulting AB (2015). Beskrivningen i detta avsnitt baserar sig på det som framkommit i Emergas utvärdering om inget annat anges. I nästa avsnitt presenterar vi de samtal vi fört med företrädare för Sundbybergs stad.

Målsättningarna med projekten är att främja de unga nyanländas integration, att underlätta för dem att hitta vägar in på arbetsmarknaden och att försörja det lokala näringslivet med kompetens. Flera önskade effekter lyfts fram i de enskilda kommunprojekten. För de unga lyfts till exempel intensifierad språkinläring, förbättrade nätverk och ökad kunskap om den svenska arbetsmarknaden och om hur man söker arbete i Sverige. Man hoppas också att projekten ska leda till en ökad förståelse hos företagen för unga nyanländas kompetenser och resurser. Utöver det vill man också att de ska leda till förbättrade nätverk mellan näringslivet och kommunerna.

Projekten har varit öppna för unga i åldern 15–21 år. Enligt utvärderingen har det varit en övervikt av unga i åldern 17–18 år. En betydande majoritet av deltagarna är pojkar eller unga män, enligt utvärderingen är det 88 procent.

Drygt hälften av alla praktikplatser genomförs inom hotell- och restaurangbranschen. McDonalds står ensamt för 40 procent av alla praktikplatser. Andra aktörer är verksamma inom till exempel omvårdnad, bank eller bygg- och transport. Även idrottsföreningar är med i projekten.

Utvärderingen slår fast att det är för tidigt att uttala sig om långsiktiga effekter av projekten. De intervjuer som gjorts med deltagare och representanter från kommuner och näringsliv ger dock en positiv bild av verksamheten.

En majoritet av ungdomarna uppgav att praktiken varit bra och givande. De uppskattade att de hade fått möjlighet att utveckla sina språkkunskaper och de tyckte att de hade fått bättre förståelse för den svenska arbetsmarknaden.

Även företrädare för kommunerna var överlag positiva. Några kommunrepresentanter uppgav att de haft svårt att avsätta tillräckligt med tid för att utveckla sina relationer med näringslivet. Däremot uppskattade de att de fått upp ögonen både för nya målgrupper och för nya sätt att arbeta med integration. De uppgav också att det var viktigt med politisk förankring, gärna inom kommunledningen, för att skapa legitimitet och intresse för projekten inom förvaltningen.

Även näringslivet uppskattade verksamheten. Samtliga intervjuade

företag ville fortsätta inom projekten. Några företag uttryckte missnöje med kommunernas engagemang, däremot var de överlag nöjda med ungdomarnas praktikinsatser och öppna för att anställa dem framöver. Företagen uppskattade också att medarbetarna hade fått insikt i och större förståelse för unga nyanländas situation, likaså att frågor om företagets samhällsansvar (utvärderingen pratar om CSR eller Corporate Social Responsibility) aktualiserats i diskussioner och tankar om företagets framtid. Enskilda handledare hos företagen uppgav också att de kände stolthet över sina insatser.

Samtal med representanter för Sundbybergs stad

MUCF har träffat representanter för Sundbybergs stad för samtal om deras verksamhet inom projektet Advisory Board. Vi träffade:

- Linus Warrenstein, arbetsmarknadskonsulent vid enheten för arbete och integration och kommunens representant i projektet.
- Zaid Nackshbandi, chef för enheten för arbete och integration i Sundbybergs stad.

Våra samtal med Linus och Zaid både bekräftade och fördjupade den bild som trädde fram i utvärderingen som vi redogjort för ovan. Praktikanterna fördelar sig i stort sett likadant i Sundbyberg som i övriga systerprojekt inom Stockholms län. Projektet är öppet för unga nyanlända i åldern 15–21 år men de flesta praktikanter har varit i åldern 15–17 år, något yngre än den tyngdpunkt på 17–18 år som Emerga Research and Consulting AB (2015) angav. Nästan alla av deltagarna är killar, endast ett fåtal är tjejer. Det, säger både Linus och Zaid, återspeglar fördelningen av ensamkommande unga i staden.

Liksom i andra kommuner är även Sundbybergs stads projektverksamhet uppskattad, både av de unga nyanlända och av de företag som tillhandahåller praktikplatser. Det verkar också som om verksamheten leder till önskade resultat även om det är för tidigt att säga med säkerhet. De unga nyanlända som deltar har helt enkelt

ännu inte hunnit söka sig ut på arbetsmarknaden i tillräckligt stor utsträckning för att det ska gå att veta om verksamheten ger önskade effekter.

Ingen raketforskning

Linus är noga med att påpeka att det de gör inom projektet inte är så komplicerat eller komplext som det kanske kan framstå. Det är, som han säger, inte *”rocket science”*. Han berättar att staden bjuder in de unga nyanlända till ett kvällsmöte där de får information om projektet, blir introducerade till de företag som är med i verksamheten och lär sig hur man skriver cv och personliga brev. De unga får sedan en till två veckor på sig att sammanställa sitt cv och skriva ett personligt brev och att välja tre praktikplatser de är intresserade av.

Därefter matchar Linus och samordnaren för ensamkommande i Sundbyberg, som känner de unga och deras resurser bäst, deltagarna med praktikplatser. I den mån det är möjligt matchas de unga utifrån sina egna önskemål. Som ett sista steg får den unge träffa den arbetsgivare och handledare hen matchats med för en intervju, helst tillsammans med Linus och samordnaren. Om allt går bra, och det gör det oftast säger Linus, skriver arbetsgivaren och den unge under ett praktikavtal med schema och kontaktuppgifter. Sedan är det dags att påbörja praktiken.

Praktikperioderna är, som vi nämnt ovan, 4–8 veckor, vanligtvis 4–8 timmar per vecka. Praktiken brukar vara förlagd till kvällar eller helger så att den inte krockar med skolan. Under praktiken rullar det mesta utan problem. Linus finns tillhands om något går snett, men för det mesta håller han sig borta. Halvvägs genom praktiken gör Linus en uppföljning tillsammans med den unge och handledaren. Då brukar det vara tydligt, säger Linus, att den unge snabbt växt in i sin nya roll:

”Då är de varma i kläderna, de är proffs på sin arbetsplats. Här kan inte du komma in för du har ingen blipp, du måste följa med mig. Jag ska visa dig var kaffemaskinen är’ De

känner sig som en i gänget, de är värdefulla. De är saknade när de inte är där. De har vuxit in i det.”

(Linus Warrenstein)

Företagen lägger upp praktiken på olika sätt. De gör alltid en handlingsplan tillsammans med praktikanten, men fokus ligger på olika saker. Swedbank å ena sidan, som är ett av de företag som ingår i projektet, satsar på att ge de unga en överblick över den egna verksamheten och en inblick i hur det är att arbeta i Sverige, vilka sociala koder som gäller med mera. Hos McDonalds å andra sidan, ett annat av företagen i projektet, får praktikanterna möjlighet att träna på det faktiska arbete som de skulle utföra om de senare fick anställning där. De får börja med att torka bord och fylla på material för att sedan, allteftersom praktiken fortlöper, lära sig om livsmedelshygien i köket och prova på att arbeta i kassan med mera.

Efter genomförd praktik får den unge ett intyg. Framöver vill Sundbyberg skapa mer högtidlighet kring praktikavslutningen. Med hjälp av projektmedel de sökt och fått kommer de att ordna en avslutningsmiddag för praktikanter, handledare och företrädare från staden, inklusive deras nämndordförande och ordföranden för kommunstyrelsen. Men där är de inte ännu.

Allt på svenska

Både Linus och Zaid är måna om att framhålla att ett syfte med projektet är att skynda på de ungas språkinläring. De genomför därför hela processen på svenska. Kallelsen till introduktionsmötet går ut på svenska, informationen ges på svenska, cv och personliga brev ska skrivas på svenska. Ibland kan de unga behöva stöd och hjälp, kanske från personal på sina respektive boenden, och ibland kan man behöva förklara på engelska för att alla ska kunna följa med. Men så mycket som möjligt av kommunikationen sker på svenska.

Detsamma gäller själva praktiken. Tanken är att de unga ska få tillfälle att utveckla sina kunskaper i svenska. Linus berättar att Sundbyberg sätter in praktikinsatserna tidigt, ofta inte mer än sex månader

efter att de unga kommit till Sverige. Trots det brukar det gå bra. De unga är snabba på att lära sig språket och arbetsgivarna är medvetna om att det kan krävas lite extra hjälp på vägen.

”Arbetsgivarna är fantastiskt omhändertagande. På ICA till exempel sätter man på dem en tröja där det står praktikant eller ny på jobbet. Och de flesta människor, bara de vet att det här är en person som inte förväntas kunna eller veta allt, har respekt för det. Och samma på McDonalds. De placerar ungdomarna i matsalen, men håller ändå handledaren väldigt nära. Så är det något speciellt så kan handledaren hjälpa till.”

(Linus Warrenstein)

Både Linus och Zaid framhåller också vikten av att de unga kommer in i sammanhang där omgivningen pratar svenska. Det de unga saknar, säger Zaid, är just arbetslivserfarenhet och nätverk inom det svenska samhället. Då är det viktigt att se till att de får båda delarna på sina praktikplatser. Linus instämmer och pekar dessutom på vikten av att bryta den språkliga isolering som ungdomarna annars kan uppleva:

”Ofta uttrycker de här ungdomarna att de går i en klass där alla har ett annat modersmål än svenska, de kommer tillbaks till sitt boende där ingen heller pratar svenska, de kanske vistas i fritidsumgängen där ingen heller pratar svenska. Men här är du i en miljö där alla pratar svenska, där du kan snappa upp av andra, du blir tvungen att bemöta frågor och svar på svenska och du kan också sätta det i ett sammanhang. Ber någon dig hämta något eller säger gå till frukten, och du inte förstår, då kan de ta med dig till frukten och säga: ’det här är frukten.’”

(Linus Warrenstein)

Siktet mot studier

Praktikplatserna är uppskattade bland de unga, inte minst för att många har siktet inställt på att få arbete så snabbt som möjligt. Från kommunens sida och även från företagens är de dock noga med att framhålla vikten av studier. Vägen till långvarig etablering går via studier. Det är också där kommunen lägger sina prioriteringar. Linus igen:

”Sköter du inte din skolgång måste vi titta på varför det är så, jobba med de bitarna först. Det här ska gå utöver skolan men det får inte gå ut över skolan. Vi måste alltid trycka på att visst, det här är viktigt och kul och bra men skolan är den hållbara lösningen i längden. Sen är det såklart jättekul om de unga får ett extrajobb eller en arbetslivserfarenhet, men det måste gå hand i hand med övriga insatser.”

(Linus Warrenstein)

Samtidigt är praktikplatserna ett bra verktyg för att öka de unga nyanländas engagemang för sina studier. De förstår kopplingen mellan studier och arbete. De förstår, som Linus säger, varför de ska gå tillbaka till skolan och sköta sig. Inte minst när de hör det från arbetsgivarna. Att få höra det också därifrån och inte bara från kommunen hjälper till att skapa förståelse bland de unga för vikten av utbildning på den svenska arbetsmarknaden.

”Det är många som går tillbaka till skolan sen som då förstår värdet. Han som var på Skanska, när han kom tillbaks till skolan, då hade han förstått att för att bli byggarbetare, som är hans stora dröm, då måste han gå i skolan och då måste han härda ut på språkinstruktionen. Och sen söka gymnasiet. [De förstår att de] inte alltid kan välja den enklaste vägen och tjäna de snabba pengarna. ... Det måste jag säga, de flesta arbetsgivare är väldigt bra på det. De säger att det är superkul att du är här, men vill du komma hit i framtiden, då är det de här vägarna du måste gå.”

(Linus Warrenstein)

Länken praktikant, handledare och arbetsgivare

Lika viktigt som det är att de unga förstår att studierna måste komma i första rummet, lika viktigt är det att de gör praktik för att de vill och att de gör det för sin egen skull. De ska inte, säger Linus, känna att de gör praktiken för att någon på kommunen säger åt dem att göra den. Det är de tydliga med i kontakten med de unga.

”Det här, säger vi till dem, är för din skull. Inte för din gode mans, inte för min, inte för någon på ditt boende, utan det här är något du bär med dig, en rad på ditt cv.”

(Linus Warrenstein)

Det är bland annat därför de unga får vara med och bestämma var de ska göra sin praktik. Genom att låta dem välja kommer de förhoppningsvis att vara mer engagerade. Det kan såklart vara svårt att tillgodose allas önskemål, men Linus säger att det brukar vara ganska god spridning och att det brukar gå att placera alla på en praktik de känner engagemang för. Ett knep som Linus använder sig av är att, när de unga ska välja praktikplatser, be dem att välja tre alternativ, men inte att rangordna. På så sätt hoppas han undvika att någon blir besviken för att hen bara fick sitt andra- eller tredjehandsval när kompiserna fick sitt förstahandsval.

Linus är också noga med att poängtera att projektet är öppet för alla och att alla som har velat delta har fått delta. Sen kan det finnas skäl till att vissa inte vill delta och det måste man respektera.

”Och sen vill inte alla. Alla ungdomar känner inte att man binner med det här. Man har mycket med skolan, man kanske mår psykiskt dåligt, eller så vill man helt enkelt inte.”

(Linus Warrenstein)

Företagen är minst lika engagerade som de unga, kanske ännu mer. I nuläget är sex lokala företag inblandade. Linus tror att det skulle vara lätt att få med fler, men poängterar att det är bättre att satsa på kvalitet än kvantitet. De har från kommunens sida varit noga med

att få med både företag och handledare inom företagen som har rätt engagemang och som är måna om att ta hand om och ge de unga praktikanterna en bra introduktion. Samtidigt har det varit lätt. Det är en belöning i sig både för arbetsgivarna och för handledarna att få vara med och bidra till en bättre integration och, inte minst, att få se enskilda unga växa. Flera gånger påpekar Linus att det inte har varit några som helst problem att väcka intresse från företagens sida för att delta i projektet.

För att ta tillvara engagemanget från de enskilda handledarna anordnar Sundbybergs stad en heldags handledarutbildning, skräddarsydd för just det här projektet. Där får de tilltänkta handledarna allmän vägledning kring sitt handledarskap, men också kunskap om vad de unga kan ha gått igenom under sin väg till Sverige och en förståelse för deras situation i dag. Under utbildningen arbetar de bland annat med rollspel och scenarier där handledarna får öva på situationer som kan tänkas uppstå.

I utvärderingen från Emerga Research & Consulting AB (2015) framgick att handledningen ibland inte fungerat tillfredsställande. Sundbybergs stad har försökt att möta det problemet genom sina handledarutbildningar och genom att vara tydliga gentemot företagen om att det krävs engagemang från handledarnas sida.

Lika viktigt är engagemanget från kommunens sida. Linus berättar självkritiskt hur de till en början inte la tillräckligt med tid och kraft på att få samarbetet att flyta efter den initiala kontakten. Det kan uppstå kulturkrockar eller oklarheter kring förväntningar och där är det viktigt, säger Linus, att någon träder in och reder ut det som behöver redas ut.

I dag ser både Linus och Zaid det som en av kommunens viktigaste uppgifter inom projektet, att få samarbetet mellan företagen och de enskilda praktikanterna att fungera. Det är också viktigt, berättar Linus, för att behålla arbetsgivarnas och handledarnas engagemang. Om praktikanten inte dyker upp en dag är det Linus som jagar rätt på hen. Om praktikanten och handledaren har svårt att förstå varandra, kanske beroende på kulturella koder som krockar, kliver Linus in och försöker reda ut missförstånden. Kommunen är mån om att

låta företagen fokusera på det de är bra på och det de har engagemang för, och det är inte att få praktikanten att komma till arbetsplatsen på morgonen.

”Vi har sett till att de får göra det roliga, utifrån att det är det de är bäst på. Det är där de ska lägga sitt krut. ... Om de ska hålla på med pappersexercis och jaga arbetsförmedlingen och sina deltagare då lessnar de till slut. Det har de inte tid med. Så vi tar de bitarna. De får fokusera på personen när personen är där.”

(Linus Warrenstein)

Resurser och extra insatser

Som alltid behövs resurser för att få projektet att gå runt. Sundbybergs stad bekostar dels Linus tjänst, dels utbildning av handledarna via en extern konsult. De har också anlitat en extern konsult för projektledning. Därutöver skjuter företagen till arbetstiden för handledarna, det är inget kommunen står för.

Dessutom har vissa företag valt att engagera sig utöver själva praktiken. Swedbank till exempel har utvecklat en kortare utbildning i privatekonomi. Där får praktikanterna vid tre tillfällen om en och en halv timme vardera lära sig hur man lägger upp en budget, vilka fasta kostnader man typiskt har i Sverige, hur man får bostadslån, hur studielån fungerar, vad man bör veta om sms-lån, hur Swish fungerar med mera. Den utbildningen erbjuds till samtliga praktikanter halvvägs in i praktikutbildningen, när de hunnit landa som Linus uttrycker det. Liksom övriga insatser är utbildningen frivillig, men den har varit både populär och uppskattad.

Andra insatser utöver själva praktiken bekostas med externa projektmedel. Som vi nämnde ovan kommer Sundbyberg framöver att bjuda in till en avslutningsmiddag för att skapa en mer högtidlig inramning kring projektet. Den och liknande kringverksamhet bekostas med medel som projektet har fått från externa finansierare.

Det är viktigt att vara motiverad

Som projektet är organiserat i dag riktar det sig främst till ensamkommande unga nyanlända i åldern 15–21 år. Några av systerprojektet i andra Stockholmskommuner har också bjudit in unga nyanlända i samma ålder med föräldrar i landet. På en direkt fråga från MUCF om verksamheten skulle kunna fungera bra också för unga inom etableringsuppdraget, svarar Zaid entusiastiskt att det skulle det definitivt.

”Det handlar om två grejer. Dels är det nätverk. Man är helt isolerad, man går i skolan, det är samma grupp, ens landsmän. Man går till fritidsgården och det är ens landsmän där. ... Sen är det inträdet till arbetsmarknaden. Man har inte samma möjligheter till praktik eller till att träffa en arbetsgivare.”

(Zaid Nackshbandi)

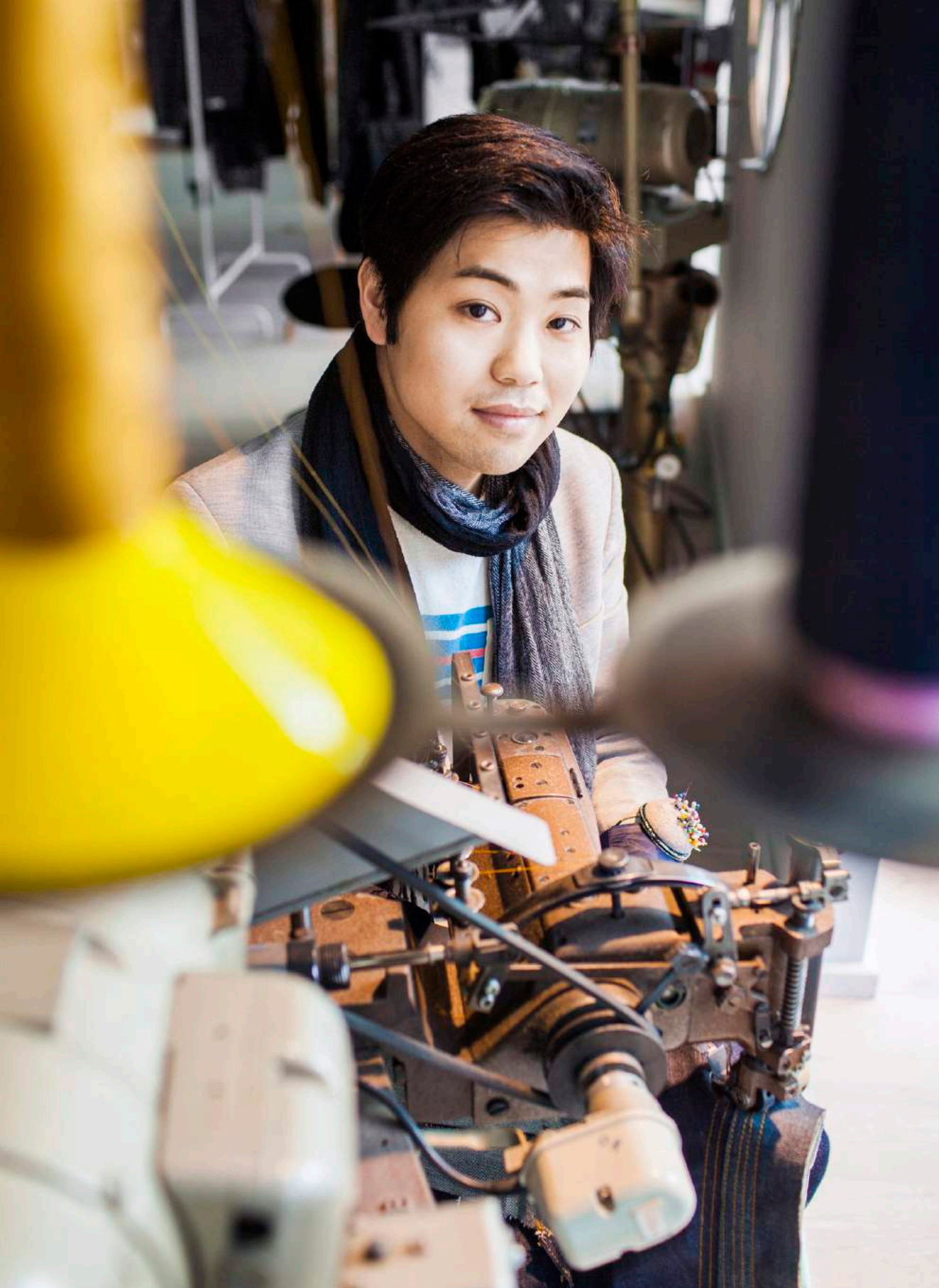
Det, säger Zaid, gäller unga i etableringsuppdraget i lika hög grad som de yngre som de arbetar med i dag. Varken Linus eller Zaid ser några skäl till att inte expandera målgruppen uppåt i åldrarna.

Zaid är också mån om att lyfta arbetsgivarperspektivet. Det är lätt att fokus bara hamnar på vad de unga får ut av praktikplatserna, men det finns fördelar också för det lokala näringslivet. Han berättar till exempel om en ICA-affär i projektet som, efter råd och tips från sin praktikant, fick upp ögonen för ett nytt produktsortiment som kom att locka nya kunder till butiken, landsmän till praktikanten. Där, säger Zaid, öppnade sig en helt ny marknad för butiken, tack vare de kunskaper och den kompetens som praktikanten tog med sig in i företaget.

När vi som avslutning frågar om Linus och Zaid har något de vill skicka med till den som vill dra igång liknande verksamhet återkommer de till vikten av engagemang.

”Det är som vi säger till våra ungdomar att du får det du ger. Ger du 50 procent så får du 50 procent. Ger du 100 procent så får du 100 procent. Alla våra insatser bygger på att du är motiverad. Det är där vi lägger vårt krut. Vi gör det på riktigt, vi gör det med motiverade ungdomar, vi gör det med motiverade arbetsgivare. Och vi lägger ned mycket tid på att det ska vara på riktigt och att alla ska känna att det här inte är något vi gör bara för att någon politiker bestämt att vi ska göra det. Det här är något vi gör för att vi verkligen vill att du ska lyckas.”

(Zaid Nackshbandi, Linus Warrenstein).

ABF Malmö

Stadsvandringar

ABF Malmö har stadsvandringar i Malmö för nyanlända. De som väljer den här aktiviteten just nu är nyanlända kvinnor mellan 20 och 40 år. Det finns ett stort intresse för att lära känna staden bättre och deltagarna visar en stor nyfikenhet och stort engagemang på vandringarna. Aktiviteten görs i samarbete med arbetsförmedlingen och NAD (Nätverk, aktivitet och delaktighet). Gruppen har en cirkelledare som pratar svenska.

Syftet är att deltagarna genom guidade vandringar i staden lär känna olika platser och stadsdelar i Malmö ur ett historiskt perspektiv. Då cirkelledaren endast talar svenska blir det också en övning i det svenska språket. Till stöd har de även boken *"Gå till historien"*, en bok som innehåller beskrivningar av vandringar i Malmö. Boken är översatt till Arabiska.

Deltagarna kan dra paralleller mellan historiska händelser här i Sverige och i hemlandet. På så sätt sker ett kulturellt och historiskt utbyte samtidigt som de får möjlighet att träna på det svenska språket.

Det vi har lärt oss under tiden vi har arbetat med den

här aktiviteten är att det är viktigt att utgå från deltagarnas behov och intressen, då finns det också en enorm vilja och motivation att lära sig nya saker”

Åsa Sandström, studieombudsman och Ulrika Morrison, verksamhetsutvecklare, ABF Malmö

KAPITEL 5

Ung och nyanländ

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har träffat unga nyanlända kvinnor och män i fokusgrupper för att prata om hur de upplever sina villkor när de ska etablera sig i arbets- och samhällslivet. Vi träffade sammanlagt 20 kvinnor och män som var mellan 20 och 25 år. Vi bad dem att berätta om sina erfarenheter av olika etableringsinsatser.

Unga nyanlända har skilda erfarenheter

Unga nyanlända är inte någon homogen grupp. De kommer från olika länder med sina specifika förhållanden och har skilda erfarenheter från uppväxten avseende familjesituation, boende och skolgång. Det som kan sägas om gruppen som helhet är att samtliga, oavsett sina många olikheter, har kommit till ett helt nytt land som de ska försöka att orientera och etablera sig i.

De beskrivningar som vi ger ska inte ses som heltäckande för gruppen. Av etiska skäl har vi inte samtalat med unga i grupp om deras psykiska hälsa. Vi vet dock utifrån tidigare kunskap att den psykiska hälsan är ett viktigt villkor för etablering.

Samtalen med unga

Vi träffade främst unga från Syrien (fem kvinnor och tio män). Vi träffade också några unga från Somalia (en kvinna och två män) och Eritrea (två kvinnor). Eftersom nyanlända inom ramen för etable-

ringsuppdraget inte grupperas utifrån ålder finns inga givna arenor för att nå just unga nyanlända. Vi har använt oss av ett ”snöbollsurval” i vår sammansättning av fokusgrupper. Det innebär att vi fått kontakt med de unga vi träffat genom företrädare för olika verksamheter. Våra kontakter har varit en lärare i samhällsorientering, en lärare från en folkhögskola, en handläggare från en arbetsförmedling, en medlem i en etnisk riksorganisation och en medlem i en språkförening.

Genom dessa verksamhetsföreträdare har vi gjort två intervjuer i Stockholm i samband med att de unga hade samhällsorientering inom ramen för etableringsuppdraget, en intervju på en folkhögskola i Stockholm där de unga gick en etableringskurs, en intervju på en arbetsförmedling i en Stockholmsförort, två intervjuer i Norrköping via en etnisk förening och en intervju i Gävle via en språkförening.

De unga hade, vid intervjutillfället, fått uppehållstillstånd samt en etableringsplan. Alla hade erfarenhet av olika insatser och hade bott i Sverige en viss tid. Som minst hade de vi pratade med varit bosatta ett år i Sverige och som mest tre år. I vissa fall använde vi oss i intervju-situationen av en auktoriserad tolk. I andra fall kunde samtal ske på svenska. Vi använde oss av en intervjuguide, men var också öppna för vad de unga själva ville berätta. De namn vi använder i citaten är fingerade.

Olika förutsättningar för etablering

För att ge en förståelse för hur ungas förutsättningar att etablera sig i arbets- och samhällslivet skiljer sig åt berättar vi inledningsvis om olikheter som kan finnas i de ungas bakgrunder och nuvarande situation.

Ima

Ima, 23 år, växte upp i Syriens huvudstad Damaskus och studerade till apotekare på universitetet innan hon tvingades fly på grund av krig. Att Sverige blev tillflyktsort berodde på att hennes familj och släktingar fanns här sedan tidigare. Vid tiden för intervjun fokuserar hon på att lära sig språket som hon menar är grunden för allt, ”ett

första steg för att komma in i samhället och börja jobba”. Hon vill i framtiden slutföra sin apotekarutbildning i Sverige och drömmer om att en dag öppna ett eget apotek.

Eftersom Imas familj redan fanns i Sverige när hon anlände kunde hon få hjälp med att orientera sig i sitt nya sammanhang. Redan innan sitt första möte med en handläggare på arbetsförmedlingen visste hon att en etableringsplan skulle upprättas och vad planen skulle innehålla. Ima berättade att hon vid sidan av etableringsinsatserna spenderar mycket tid med sina släktingar och sin familj. Hon lyfte särskilt fram det sociala stödet från familjen som hon menar är betydelsefullt och något som har en positiv inverkan på hennes välmående. Hon berättar även att hennes bror som varit längst tid i landet både har fast jobb och ett förstahandskontrakt. Han är med andra ord etablerad i Sverige och ses som en social resurs för både familjen och Ima.

När hon beskrev sin boendesituation framgick att hon förvisso bor trångt tillsammans med sin familj och att hyran är väldigt hög, men att hon inte behövt flytta runt som många av hennes vänner tvingats att göra. Ima har trots trångboddheten lyckats uppnå en viss stabilitet i tillvaron. Att de kunnat bo kvar på en och samma plats en längre tid förklaras med att familjen har råd att betala den höga hyran eftersom de är flera som hjälps åt.

Shamun

Shamun, 22 år, växte upp i en mindre stad utanför Damaskus. När oroligheterna eskalerade och han tvingades att fly hade han hunnit studera ett år på universitetet. I Syrien hade Shamun ett stort socialt nätverk. Han umgicks ofta med vänner och familj och brukade ägna sig åt olika sorters aktiviteter som att fika, träna eller gå ut och dansa. I Sverige har Shamun däremot varken familj eller släktingar. Han kom hit ensam och har vid sidan av de han träffar i samband med etableringsinsatserna ingen i sin närhet som kan hjälpa honom ekonomiskt eller med information om hur det svenska samhället fungerar. När han träffar människor sker det oftast inom ramen för etableringsinsatserna.

Shamun berättade att etableringsersättningen endast räcker till att

betala räkningar. Han upplever det som att han själv inte får ta del av ersättningen eftersom den inte räcker till något annat än räkningar. Han arbetar därför svart på kvällar och helger. Det är inget han egentligen vill, men en nödvändighet för att kunna hantera alla utgifter och köpa mat.

Sedan ankomsten till Sverige (för 18 månader sedan) har han bytt bostad 13 gånger. Vid tidpunkten för intervjun hade han slutat att leta efter boende eftersom hyrorna är för höga. Han har i stället köpt en bil som han sover i. Dusch och toalettbesök sker antingen ute i naturen eller hos en vän. På grund av sitt undermåliga boende har han svårt att sova och det ger honom rygg- och nackbesvär. Därutöver skapar boendesituationen också en inre oro och stress eftersom han inte har någon fast plats att vara på.

Som berättelserna visar har både Ima och Shamun stått sina familjer nära, haft sociala nätverk och studerat på universitet när de bodde i Syrien. Sedan ankomsten till Sverige har förutsättningarna däremot drastiskt förändrats. Ima omgärdas av sin familj och har, trots att hennes sociala nätverk fortfarande är begränsade, tillgång till stöd och hjälp vid behov. Shamun har inte sin familj här. Han saknar också sociala nätverk i Sverige. Han måste orientera sig i samhället och i de svenska systemen på egen hand. Ima drömmer om att öppna ett apotek. Shamun önskar ett fast boende och en stabil tillvaro. Trots den situation som Shamun befinner sig i håller han humöret uppe och berättar att han är fast besluten att bygga upp ett nytt liv i Sverige på egen hand.

Utmaningar att hantera

Genom Imas och Shamuns berättelser blir det tydligt att unga nyanlända har olika behov av stöd och hjälp utifrån de olika förutsättningar de har när de ska etablera sig i Sverige. I våra samtal med unga nyanlända inser vi också att vad som kan vara en svårighet för en person inte uppfattas som ett problem av en annan.

Ali, 23 år, från Syrien har ingen grundskoleutbildning. Han berättade att han tycker att språket är svårt att lära sig: ”*jag har bott här i*

mer än ett år men kan fortfarande inte prata svenska". Senare i intervjun framkom även att han varit mycket isolerad under sin första tid i Sverige, han beskrev den som att sitta i fängelse.

Bilal, 22 år, från Syrien har grundskoleexamen och anser inte att språket är svårt, däremot grammatiken. *"Jag vill inte bara prata svenska utan också studera grammatiken, så att det blir rätt när jag pratar"*. Han har vid sidan av etableringen lyckats få ett arbete med ett riktigt anställningsavtal. Arbetet fick han via sin kompis sociala nätverk i Sverige. Att han talar flytande engelska tror han var något som hjälpte honom att få jobbet.

Sissela, 21 år, från Syrien berättade att hon kom till Sverige via flyktingsmugglare och att hon förlorat sin pappa och sin bror i kriget. Hon beskrev sin första tid i Sverige som omtumlande. Parallellt med att hon sökte vård för att bearbeta det trauma hon varit med om, förväntades hon delta i etableringsinsatser på heltid, trots att hon inte var mentalt redo.

Ekonomiska resurser, utbildningsbakgrund, obearbetade trauman, tillgång till sociala nätverk och boende är faktorer som på olika sätt är sammankopplade med de enskilda villkoren för etablering i arbets- och samhällslivet som de unga beskriver.

Etableringsprocessen

Arbetsförmedlingen är den ansvariga myndigheten för etableringsuppdraget och vanligtvis en av de första myndigheter som den nyanlände möter efter att ha beviljats uppehållstillstånd. Det är en aktör som deltagarna under sin tid i etableringsinsatserna vid ett flertal tillfällen kommer att vara i kontakt med. Att kommunikationen mellan handläggare och nyanländ fungerar har därmed en stor inverkan på hur väl de unga nyanlända förstår vad som förväntas av dem, men också hur de förstår sina rättigheter inom ramen för etableringsuppdraget.

De unga vi pratade med var väl införstådda med etableringsinsatsernas syfte och strukturen för insatserna. Som 22-åriga Adal uttryckte det: *"under två år ska man få möjlighet att lära sig hur landet fungerar och starta ett nytt liv"*. De var även väl medvetna om vilka krav som

ställs på dem, det vill säga att de förväntas genomföra och aktivt delta i aktiviteter åtta timmar per dag för att uppbära full ersättning. Många av de unga vi pratade med berättade att de är mycket motiverade att etablera sig i Sverige och bli självförsörjande.

”Jag kan jobba med vad som helst, städning eller annat, bara jag tjänar egna pengar.”

(Khalil, 22 år, Syrien)

”Det är bra att gå på etableringen så att man kan klara sig, så att vi inte blir beroende av samhället, vi vill kunna studera svenska och komma ut i samhället och tjäna egna pengar.”

(Masoud, 23 år, Syrien)

Olika uppfattningar om delaktighet

Att vara delaktig och ha inflytande över de beslut som påverkar den egna livssituationen är ett ungdomspolitiskt mål. Bland de unga nyanlända vi träffar finns olika uppfattningar om vilka möjligheter de själva har haft att förstå och vara delaktiga i att upprätta sin egen etableringsplan och att sedan delta i den.

”För mig var det handläggaren som bestämde vilka insatser och kurser som jag skulle göra, och om jag själv gav förslag på saker som jag skulle vilja göra, så sa handläggaren att andra saker är bättre.”

(Hakeem, 22 år, Somalia)

”Arbetsförmedlingen gjorde en plan för mig.”

(Aisha, 23 år, Syrien)

”När handläggaren mötte mig sa hon att vi träffades för att planera etableringen, men i slutet skickade hon bara ett brev där det stod vilken kurs jag skulle läsa och att jag skulle skriva under pappret, och jag kunde inte säga nej eftersom om jag säger nej tar hon kanske bort pengar från mig.”
(Hassan, 21 år, Syrien)

Att de unga uppfattar att handläggaren bestämmer insatser utan att samråda med dem kan bero på flera saker. Vi har inom detta uppdrag ingen möjlighet att förklara eller göra en analys av vad det kan bero på. Vad vi däremot kan tydliggöra är att det bland de unga som vi pratade med fanns flera som upplevde att de inte fått vara delaktiga i de beslut som fattats kring deras fortsatta etablering och att de inte heller fått förklarat för sig varför vissa insatser valdes för just dem.

Några av de unga beskrev att de hade svårt att bli varse och förstå sina rättigheter. De var även kritiska till arbetsförmedlingens bemötande. Vidare framkom att tidigare konflikter i hemlandet kunde vara faktorer som påverkat hur de unga som vi pratade med upplevt sina villkor under de myndighetsamtal där tolkar varit involverade. De berättade att de för att kunna känna sig trygga behöver tolkar som har den kompetens som krävs för att översätta korrekt. Liknande berättelser kring tolkning framkommer även i en tidigare studie med ensamkommande barn som genomförts av Sveriges Kommuner och Landsting (2015).

Samhällsorientering viktig för att få rätt information

Samhällsorienteringen (SO) ska ingå som en integrerad del i etableringsuppdraget. Den tillhandahålls av kommunerna och ska om möjligt ges på personens modersmål. Det övergripande syftet är att orienteringen ska bidra till att förstå hur det svenska samhället fungerar och vara en grund för fortsatt lärande.

De unga nyanlända som vi träffade hade i huvudsak uppfattat samhällsorienteringen som positiv. Flera beskrev att de haft stor nytta av utbildningen i sin vardag samt att lärarna varit engagerade. De ansåg även att då undervisningen skett på modersmålet hade det un-

derlättat förståelsen eftersom de då kunnat fokusera på informationen i stället för att behöva fundera kring ordens betydelse.

När vi sedan frågade om de kunde berätta om en praktisk situation där de använt sig av sin nya kunskap fick vi flera svar. Kaly, 21 år, från Syrien berättade att hon fått lära sig om jämställdhet, demokrati och allas lika värde och att hon nu försöker sprida informationen till människor i sin sociala omgivning, till exempel vänner och familj. Tariq, 23 år, från Syrien berättade att han nu vet hur man både söker arbete och söker lån hos banken och att han nu förstår vilken funktion Skatteverket har, vilket underlättat när han varit i kontakt med dem. Sammantaget är det alltså både praktiska saker och värderingar som de fått kunskap om under samhällsorienteringen. Ett flertal av de unga berättade också att samhällsorienteringen ibland är den enda informationskällan med tillförlitlig kunskap som de har att tillgå.

”Nu har jag lärt mig rätt information, vissa saker som jag hade lärt mig sedan tidigare har visat sig vara fel.”

(Abdel, 23 år, Syrien)

”Samhällsorienteringen gör att vi får veta vad som är sant och falskt, för ute i samhället kan jag träffa på olika personer som varit här tre eller fyra år och som alla säger olika saker, men här får vi veta vad det är som gäller.”

(Kaly, 21 år, Syrien)

Ofta är det vänner eller bekanta som de vänder sig till när de är i behov av kunskap. Ibland blir det missförstånd eftersom personen som för kunskapen vidare inte själv har förstått den. Som Kaly uttryckte det kan hon träffa olika personer som varit här en längre tid och som alla säger olika saker. Som ung och nyanländ blir det alltså svårt att förstå vad som är relevant och korrekt kunskap.

Sfi central arena för att lära sig språket

Svenska för invandrare (sfi) har en central roll i etableringsplanen. Det övergripande syftet är att deltagarna ska ges möjlighet att utveckla sin förmåga att kommunicera på svenska såväl skriftligt som muntligt. Tanken är att de efter avslutad utbildning aktivt ska kunna delta i samhälls- och arbetsliv.

Alla unga som vi pratade med ville lära sig svenska. Kunskaper i svenska, menade de, hade stor betydelse för framtida etablering i arbets- och samhällsliv. Däremot varierade uppfattningarna om hur mycket kunskap i svenska som var nödvändig. Amer, 24 år, från Syrien ville endast kunna göra sig förstådd medan någon annan ville förstå grammatiken på detaljnivå. Bland de unga vi träffade var den nivå på språket som de ansåg sig behöva för etablering många gånger sammankopplad med vilka framtidsplaner de hade. De som hade för avsikt att studera vidare på universitetsnivå ansåg i större utsträckning att det är viktigt med fördjupad kunskap om språket och då särskilt grammatiken.

Erfarenheterna av sfi-undervisningen går isär bland de vi pratade med. Kaly, 21 år, från Syrien berättade att undervisningsböckerna underlättat hennes lärandeprocess. Hassan, 21 år, från Syrien som bott i två olika städer menade att hans nuvarande lärare var mycket duktig och pedagogisk. Josef, 24 år, från Syrien upplevde att lärarna inte alls var motiverade att undervisa och att strukturen för undervisningen var otydlig. Ima som relativt nyligen påbörjat sin sfi-undervisning ansåg att allting gick för fort och att lärarna inte tog hänsyn till att de var nya och behövde en ordentlig språkintröduktion. Hon önskade också att läraren skulle kunna tala både svenska och arabiska för att överbrygga det språkliga glappet.

I en gruppintervju poängterades att de inte övade på att verbalisera språket i den omfattning som de hade behov av, ”*man behöver liksom praktisera och prata för att man ska lära sig*” som Kaly uttryckte det. Därför önskade de möjlighet till samtal i mindre grupper, men även regelbundna möten med etablerade svenskar för att lära sig språket. Det var också något som uttrycktes i de flesta av intervjuerna.

”För att om man vill lära sig svenska så kan man göra det, det viktiga är bara att man får kontakt och blandas med svenska människor så att man kan lära sig uttal.”

(Hassan, 21 år, Syrien)

”Man lär sig språket bäst genom att prata med folk.”

(Ali, 23 år, Syrien)

Några av de unga önskade att sfi skulle förstärkas med fler insatser, till exempel ”samtalsmöten” med etablerade svenskar och lärare som kan kommunicera både på svenska och på deras modersmål.

Praktik ger möjlighet att träna det svenska språket

När vi under intervjuerna diskuterade praktikplatser, visade det sig att endast ett fåtal hade egen erfarenhet av att vara på en praktikplats. En del väntade på att handläggaren på arbetsförmedlingen eller en privat aktör skulle hitta en praktikplats åt dem, andra menade att de först senare i etableringsinsatsen skulle få möjlighet att göra praktik, då deras kunskaper i svenska ännu inte var tillräckliga. De flesta såg eller hade sett praktiken som en möjlighet att få träffa etablerade svenskar och därigenom träna svenska, men även som en möjlighet att få in en fot på den svenska arbetsmarknaden. Bland de unga som vi träffade hade de flesta liten eller ingen tidigare arbetslivserfarenhet.

Hassan, 21 år, från Syrien som praktikserat i en matvarubutik hade positiva erfarenheter.

”Det var roligt, för att jag fick kontakt med svenska människor. När de behövde hjälp var jag tvungen att prata på svenska, de kom och frågade mig saker så jag lärde mig mycket svenska och butikschefen hjälpte mig också mycket. Han kunde arabiska men sa till mig att jag skulle försöka prata så mycket svenska som möjligt, så att jag fick träna på språket.”

(Hassan, 21 år, Syrien)

Miriam, 22 år, från Eritrea som också genomfört praktik i en matvarubutik, fast då på lagret, berättade att arbetsplatsen inte alls stämt överens med hennes föreställning om hur det skulle vara. Hon hade under de veckor som praktiken pågått upplevt sig isolerad. Varken hennes chef eller medarbetarna hade intresserat sig för hennes närvaro på arbetsplatsen. Dessutom hade lagerarbetet legat långt ifrån vad hon ville göra i framtiden (arbeta inom vården).

”Jag gjorde praktik i en matvarubutik, men där höll jag bara på med kartonger och vi pratade inte med varandra så ofta utan det var bara bära kartonger.”

(Miriam, 22 år, Eritrea)

Sammantaget beskrev de unga både positiva och negativa erfarenheter. I de fall som praktiken fungerar bra tycks den ha potential att leva upp till de förväntningar som de unga har, att få träffa etablerade svenskar och därmed få möjlighet att tala svenska. I andra fall beskrev de hur praktiken snarare lett till en känsla av att vara isolerad.

I intervjuerna berättade de unga också om aktiviteter som de uppfattat som positiva och lärorika, men också om aktiviteter som de uppfattat som slöseri med tid.

Hassan, 21 år, från Syrien som i framtiden vill studera till ekonom berättade att han under en yrkesförberedande kurs fått vägledning och tips kring hur han ska gå tillväga för att uppfylla sitt mål. Bland annat hade han fått tala med en ekonom på ett företag som berättat om yrket samt gett förslag på böcker som kunde vara bra att läsa. Han hade även deltagit i datakurser och kurser i hur man skriver sitt cv, han menade att dessa kompletterat de tidigare aktiviteterna och gjort honom bättre rustad inför framtiden.

Sissela, 21 år, från Syrien deltog i en kurs där hon skulle lära sig att skriva sitt cv och ett personligt brev. Hon berättar att kursen kändes irrelevant eftersom hon redan kunde det. Det ledde i sin tur till att hon agerade stödlärare åt de som behövde hjälp.

”Det kändes som att jag slösade min tid, som att jag inte gör någonting och att det finns andra saker som hade varit bättre för mig.”

(Sissela, 21 år, Syrien)

Flera beskrev att de var tvungna att genomföra vissa aktiviteter trots att de inte kändes meningsfulla.

Svårt att få kontakt med svenskar

De unga nyanlända som vi pratade med uttryckte på olika sätt en önskan om att få möjlighet att tala svenska i sammanhang som inte är kopplade till sfi eller andra etableringsinsatser. Samtidigt beskrev de att de ser få möjligheter till aktiviteter som skulle kunna bidra till detta.

”Det är svårt att kontakta svenskar som är i min ålder.”

(Hassan, 21 år, Syrien)

”Jag vet faktiskt inte hur jag ska gå tillväga för att för att komma i kontakt med andra människor.”

(Kaly, 21 år, Syrien)

”Det är lite svårt att komma i kontakt med andra människor, de som jag känner kommer från andra länder och de hälsar jag bara på, det är ingen nära vänskap.”

(Latifa, 21 år, Somalia)

”Det är jättesvårt att träffa svenskar. I skolan är det eritreaner och grannarna också, det är sällan man träffar svenskar.”

(Miriam, 22 år, Eritrea)

Endast ett fåtal av de 20 unga personer vi träffade hade kommit i kontakt med föreningar inom det civila samhället. Den vanligaste föreningsaktiviteten bland de som hade gjort det var att de besökt ett språkcafé.

Även tiden i etableringsinsatserna beskrivs som en faktor som begränsar de ungas möjligheter att etablera kontakter i samhällslivet.

”Man blir trött när man gör saker i åtta timmar, det är mycket tröttsamt. Jag vaknar tidigt, sen klockan åtta börjar min skola, klockan tolv ska vi vara klara med sfi, sen efter det börjar en annan kurs som pågår hela eftermiddagen, det är jobbigt.”

(Hassan, 21 år, Syrien)

”Aktiviteter tar väldigt lång tid per dag och det gör att man inte hinner studera svenska, vilket gör att det tar längre tid att lära sig språket. Som du vet kräver arbetsförmedlingen av oss att vi ska genomföra aktiviteter åtta timmar per dag. Det gör att när man kommer hem så är man helt slut och har inte ork att gå igenom läxor eller uppgifter.”

(Amer, 23 år, Syrien).

”Vi hinner inte delta i andra aktiviteter.”

(Adel, 22 år, Syrien)

När vi sedan frågade hur de kände sig när de kom hem svarade Hassan, 21 år, från Syrien att han vaknar, äter, deltar i etableringsinsatser och sedan sover. *”Vi kan inte göra något under veckan. Om vi vill göra något är det i så fall under helgen”*. Andra svar var att de inte behöver så många kurstimmar eftersom de under vissa arbetsförberedande kurser bara sitter framför en dator i åtskilliga timmar utan att ha någon relevant sysselsättning. Det saknas energi till att göra aktiviteter vid sidan av etableringen under veckodagarna samtidigt som vissa etableringsaktiviteter upplevs som *”tidslösande”*, de upplever att tiden skulle ha kunnat användas på ett mer effektivt sätt.

Flera unga sa att de skulle ha mer energi om dagarna var kortare, och att det även skulle vara bra om aktiviteterna var mer flexibelt utformade så att de kunde besöka föreningar som en integrerad del av etableringsinsatserna. Även avstånden mellan olika aktiviteter uppfat-

tades som tidsslösare. Resvägen till och från olika etableringsinsatser var för vissa deltagare flera timmar per dag.

Bostadssituationen problematisk

Bostadssituation var problematisk för de unga vi träffade. De beskrev bland annat trångboddhet och instabilitet.

De flesta unga kvinnor som intervjuades bodde tillsammans med sina familjer eller en nära vän till familjen. Eftersom hyrorna på den informella bostadsmarknaden ofta är höga är det vanligt med trångboddhet. *”Just nu får vi bo hos min mans bror där vi bor elva personer i en lägenhet med tre rum och kök, så det är tufft”*, som Aisha, 23 år, från Syrien uttryckte det.

Flera av de unga männen som vi pratade med, som också bor här utan sina familjer, menade att många av deras problem var kopplade till deras otrygga boendesituation. De berättade att de saknar en fast boendeplats och att de därför tvingas att flytta runt med ojämna mellanrum. Ibland har de boende för en vecka andra gånger för några månader. Flera är inskrivna på en adress men bor någon annanstans. De uttryckte att en egen bostad är det enda de drömmer om. Det är svårt att fokusera på etableringen och känna sig trygg om man inte har en fast plats att bo på. Samtidigt beskrev de en tillvaro med bristfällig ekonomi och ett begränsat socialt kontaktnät.

Avslutande kommentarer

Sociala och ekonomiska omständigheter påverkar ungas förutsättningar att etablera sig i Sverige. Det är viktigt att komma ihåg att olika individer har olika förutsättningar. Att till exempel behöva oroa sig för sin boendesituation och sin ekonomiska situation beskrevs i våra intervjuer som hämmande för möjligheten att fokusera på sina etableringsinsatser och att därigenom utveckla välmående och trygghet.

I en rapport från Länsstyrelsen i Södermanlands län (2013) poängteras att möjligheten att upprätthålla arbetslinjen inte enbart kan förstås som den enskildes ansvar. Möjligheter att etablera sig och bli självförsörjande påverkas även av lokala arbetsmarknadsstrukturer, det

vill säga av vilka arbeten som de facto finns att tillgå. För att förstå den enskildes möjligheter till etablering i samhället är den lokala bostadsstrukturen också viktig.

Vissa av de unga som vi träffade hade svårt att förstå vad som är relevant och korrekt kunskap om hur det svenska samhället fungerar. Detta uppmärksammas även i en tidigare rapport (FOU i Väst 2013). I studien berättar unga nyanlända som saknar sociala kontakter att behovet av socialt stöd, i form av att bli lyssnad på och vägledning om hur det svenska samhället fungerar, är särskilt viktigt för att de ska känna sig trygga och mindre ensamma.

Mot den bakgrunden ser vi att det är viktigt att etableringsinsatser för inträde på arbetsmarknaden i större utsträckning kompletteras med samhällsetablerande aktiviteter. Exempelvis tryggt boende, etablering av sociala nätverk och bearbetning av eventuella trauman.

Att delta i de olika etableringsinsatserna tar mycket tid och energi. Att genomföra andra aktiviteter vid sidan av sina etableringsaktiviteter är inte alltid möjligt. Möjligheten till möten mellan etablerade svenskar och unga nyanlända inom ramen för etableringsuppdraget verkar också, för dessa unga, vara begränsad. Att så få har kunskap om det civila samhället kan möjligen ses som en brist i etableringsinsatserna mot bakgrund av att det inom det civila samhället finns ett stort utbud av aktiviteter som unga skulle kunna ta del av.

Karakteristiskt för den grupp av unga nyanlända som vi intervjuade är deras motivation och vilja att etablera sig i Sverige. Samtidigt berättade flera att de genomförde aktiviteter trots att de inte kändes meningsfulla på grund av att ersättningen minskar vid ogiltig frånvaro. Unga nyanländas uppfattning om sin faktiska möjlighet att styra över sin situation inom etableringen var att den var starkt begränsad. Möjligen kan detta i längden ha en negativ inverkan på deras motivation att delta i vissa etableringsinsatser.

Av dessa anledningar bör ungas särskilda behov och förutsättningar tas i beaktande när en etableringsplan upprättas. Om syftet är att under två år erbjuda unga nyanlända en chans att etablera sig, bör en ömsesidig dialog föras där både ungas allmänna och enskilda villkor vägs in. I den mån det går bör förutsättningarna mellan enskilda unga jämnas ut.

Ensamkommandes

Ensamkommandes förbund är en partipolitiskt och religiöst obunden organisation och drivs av människor som från olika länder själva kommit till Sverige som ensamkommande.

Ett av förbundets huvudsakliga syften är att göra ensamkommandes röster hörda och arbeta för att de ska få ett värdigt bemötande i asylprocessen samt få sina rättigheter respekterade i samhället som helhet. Förbundet vill även fungera som ett socialt nätverk där ensamkommande kan stötta och stärka varandra. Fokus inom förbundet är att belysa att ensamkommande både kan och vill representera sig själva.

På möteplats Otto i Malmö finns återkommande aktiviteter för unga nyanlända. Här finns även undervisning i språk, läxhjälp och rådgivning i asylfrågor.

Möteplats Otto fyller en viktig funktion där ensamkommande känner trygghet i att få vara med människor i samma situation och möta andra som vill komma på besök och träffa dem. Många vill komma hit och göra en insats och återkommer, resultatet blir att relationer uppstår där folk känner glädje och får förtroende för varandra, vänskapsband skapas. Studiecirkelar anordnas och det är en viktig del av förbundets utveckling. Här förs det samtal kring hur det samhälle som ungdomarna nyligen kommit till fungerar och hur det är uppbyggt. Ämnen som diskuteras är till ex-

Förbund

empel sexuell hälsa, drogproblem, skolan och relationer. Att få vara delaktig i ett sammanhang är viktigt, många ensamkommande är ensamma och det är enklare att vara ensam tillsammans. På mötesplatsen kan man ge varandra stöd utifrån en tro om var och ens individuella kompetenser. Möjligheten att skapa egna mötesplatser, bygga social gemenskap och möjliggöra en känsla av tillhörighet för att orka med en många gånger påfrestande etableringsprocess. Ensamkommandes förbund är en nätverksfrämjande språngbräda för vidare utveckling i samhället och för ungdomars framtida vuxenliv”

Jenny Anderberg, fd verksamhetsansvarig, Ensamkommandes förbund

www.ensamkommandesforbund.se
info@ensamkommandesforbund.se

KAPITEL 6

Unga kvinnor berättar om etablering

Av Eva Wikström

Eva Wikström är lektor och forskare vid institutionen för socialt arbete, Umeå universitet. Hennes forskning handlar bland annat om etableringsinsatser för unga nyanlända.¹⁰

Denna text handlar om unga nyanlända kvinnor samt deras syn på, och upplevelser av, integration och vilka erfarenheter de har av etableringsinsatser som ska främja deras väg in i det svenska samhället. Texten beskriver unga kvinnor i åldern 20–25 år i tre norrländska kommuner. I de inledande delarna ger jag en kortfattad inramning av studien samt presenterar hur studien har genomförts och de medverkande intervjupersonerna. Därefter följer en tematisk presentation av kvinnornas utsagor om integration och etableringsinsatser som avslutas med en kort diskussion om intervjuundersökningens resultat.

Förutsättningar för etablering

Många unga i gruppen 20–25 år som kommer som flyktningmigranter har inte, på grund av krig och kollapsade institutioner i hemländerna, utbildning och arbetslivserfarenheter som gör det möjligt med snabb etablering på arbetsmarknaden och i vuxenlivet (Arbetsförmedlingen 2015, Joyce 2015). Särskilt påtagligt är detta för unga nyanlända kvinnor eftersom många haft begränsat tillträde till utbildning och arbete i hemlandet, inte enbart för bristande tillgång, utan även på grund av

---

¹⁰ Villkorad etablering? Förutsättningar och styrning av unga nyanländas arbetsmarknadsetablering. Studien finansieras av FORTE (Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd) (dnr: 2013-0299).

deras könstillhörighet (jfr de Los Reyes 1998, SOU 2012:69, Thomsson & Hoflund 2000).

I analyser av hur dagens arbetsmarknad fungerar framgår att den är alltmer oförutsägbar, med korta anställningar och ökade krav på individens flexibilitet i arbetstider och kompetens (Brown et al. 2002). Det innebär ofta ett utdraget arbetsmarknadsinträde eftersom unga behöver tid på sig att förvärva utbildning och andra sociala resurser som stärker förmågan att snabbt anpassa sig, förflytta sig och breda eller fördjupa kunskapen inom olika yrken eller arbetsuppgifter (Kåks 2009, Oinonen 2003, SCB 2005). Men för grupper av unga som av samhället beskrivs ”*stå långt från arbetsmarknaden*”, så kan dessa inte på samma sätt välja att ”*ta tid på sig*” eftersom de ofta har färre valmöjligheter när det gäller att studera och planera sin karriär och framtid (jfr Hertzberg 2003, Knocke & Hertzberg 2000, Rätzl 2005, 2006).

Många unga nyanlända saknar utbildning på motsvarande gymnasie- eller universitetsnivå, de saknar även yrkesutbildning eller arbetslivserfarenhet (Arbetsförmedlingen 2015).¹¹ Eftersom det generellt tar tid för unga att etablera sig på arbetsmarknaden och kan förväntas ta ännu längre tid bland unga nyanlända, och särskild för kvinnor som saknar längre utbildning och yrkeserfarenhet, förefaller målsättningar om att etablering i arbete ska gå snabbt vara motsägelsefulla och även bli könsdiskriminerande om ”*arbete först*” praktiseras som ett genomgripande krav i etableringen (jfr Joyce 2015, Vesterberg 2013).

Intervjuerna

Intervjuer har genomförts med kvinnor som avslutat eller som är i slutet av etableringsinsatserna. Gruppintervjuer genomfördes med kvinnor i åldern 20–25 år. För en person var åldern oviss. Kvinnor-

---

11 Av ungdomar som ingick i etableringsuppdraget 2015 hade 28 procent en gymnasial utbildning. Männerna mellan 20 och 24 år har en något högre utbildningsnivå än kvinnorna i samma ålder, precis som män i etableringsuppdraget generellt sett har en högre utbildningsnivå än kvinnorna.

na är bosatta i tre olika kommuner i norra Sverige¹² och anlände till kommunerna mellan 2012 och 2015. Kvinnornas hemländer är Eritrea (4 kvinnor), Afghanistan (4 kvinnor) och Somalia (1 kvinna). Fem av kvinnorna bor tillsammans med föräldrar, svärföräldrar och syskon och fyra av kvinnorna bor i egna lägenheter i en mindre kommun cirka åtta mil från orten där etableringsinsatser ges. En av kvinnorna är gift, ingen har barn.

Urvalet av kvinnor bestämdes utifrån ålder och tidpunkt för påbörjad etablering och för att uppnå spridning av kvinnornas studie- och yrkesbakgrund. Rekrytering av intervjupersonerna skedde bland annat genom förmedling av tjänstemän, men främst genom att de tillfrågades av mig på bibliotek eller i samband med aktiviteter ordnade av frivilligorganisationer.

Före och under intervjun har etiska hänsyn tagits genom att ge tydlig information och att fråga efter samtycke till att delta i undersökningen. Intervjupersonerna försäkrades att uppgifterna skulle behandlas konfidentiellt genom att namn samt kommunerna i vilka de bor, har fingerats. Citerade utsagor från kvinnorna har återgetts ordagrant för att inte förvanska innehållet i det som sagts. Innehållet i intervjuerna har analyserats med hjälp av sensitiserande¹³ begrepp (se Alvesson & Sköldberg 1994). Det innebär att intervjuinnehållet har tematiserats utifrån vad som förmedlats i materialet och benämningar på teman ska ses som riktmärken och vägvisare snarare än ”järnstaket” som definitiva begrepp kan göra (Alvesson & Sköldberg 1994, s. 67).

---

12 En av kommunerna är enligt Sveriges Kommuner och Landstings indelning av städer och kommuner, en större stad (mellan 50 000 och 200 000 invånare). De andra två kommunerna kan beskrivas som mindre kommuner befolkningsmässigt. Den ena (mindre kommunen), har mellan 5 000 och 10 000 invånare och den andra (mellankommunen) har mellan 15 000 och 25 000 invånare. De mindre kommunerna finns i två olika län, men är ganska typiska för mindre kommuner i fråga om att vara i en region påverkad av konjunkturförändringar, arbetsmarknadens omstruktureringar, utflyttning och en försämring av tillgängligheten av offentlig service.

13 Sensitiserande begrepp är en översättning av Blumers (1969) sensitizing concepts. Att begrepp är sensitiserande, betyder att benämningar på företeelser som framkommit ur intervjuerna inte är styrda av på förhand bestämda teoretiska begrepp.

Bakgrund och framtidsvisioner

Anna och Riana har vad som motsvarar gymnasieexamen från emigrationslandet, Anna har även ett års studier på universitet men saknar examen. De andra kvinnorna har grundskoleutbildning från emigrationslandet. Alla intervjuade ser arbete och att lära sig svenska som det viktigaste för att bli delaktiga i samhället. De har emellertid kommit olika långt i processen och de två kvinnorna som haft gymnasiestudier med sig från hemlandet har klarat svenskan snabbare än de andra. Riana blev klar med svenskan på fem månader och Anna på åtta.

De vikarierar båda inom omsorgen när jag intervjuar dem, Riana har utbildat sig till undersköterska och arbetar även sporadiskt som tolk. Riana vill bli barnläkare men tänker utbilda sig till sjuksköterska först. Flera av kvinnorna vill arbeta inom vården och de pratar om att bli undersköterskor med motivet att man då får hjälpa människor och att det verkar finnas jobb som det. De ser arbetet som undersköterska som ett sätt att skaffa sig erfarenheter som kan bana väg för nya ingångar i arbetslivet. Annas ”drömyrke” är att arbeta med revision men hon uttrycker ett visst tvivel om det yrkesvalet kan förverkligas. Moni har också tankar på att arbeta som undersköterska, men har en dröm om att arbeta med människor inom hotell- och restaurangbranschen. Iman beskriver längtan efter att studera, lära sig svenska och kanske en dag, bli lärare.

*”Arbetet är viktigt, om vi ska blandas med svenskt samhälle.
Till exempel om jag har ett jobb, och jag ska träffa svenska
människor. Men vi pratar alltid tigrinja, det är ett problem.
Om vi ska blandas med det svenska samhället.”*
(Iman, cirka 20–24 år, Somalia)

Anna är den enda av kvinnorna som arbetat inom flera yrken i emigrationslandet, bland annat som frisör och hantverkare, dock utan att vara utbildad för dessa yrken. Några har arbetat sporadiskt utan anställning i hemlandet, till exempel med sömnad, och alla kvinnorna beskrev det som ovanligt att kvinnor förvärvsarbetar i de land de migrerat från. Anna har delvis bott i ett land (Iran) där det enligt

hennes utsago varit möjligt för kvinnor att studera och arbeta. Oavsett bakgrund uttrycker alla kvinnorna att arbete och försörjning är något de eftersträvar. Både Anna och Riana uttryckte att arbete är viktigt för identiteten, men också för att uppleva frihet och självständighet.

”Jag ser arbete och försörjning – det är trygghet. Att stå på benen, att man inte behöver vända sig till någon myndighet. Det är viktigt för min identitet. Det var inte möjligt i mitt hemland ...”

(Riana, 24 år, Eritrea/Sudan)

Riana och Anna betonar att de får stöd att bryta med en kvinnosyn där det betraktas ligga utanför kvinnorollen att arbeta och försörja sig, men säger att det är något kvinnorna själva ska avgöra. Riana hänvisar till sin mamma som har en lång väg till arbete eftersom hon saknar språk och utbildning och aldrig har förvärvsarbetat tidigare.

”... det var ovanligt att kvinnorna jobbade där ... man går i skolan, gifta sig och sen skaffa barn... [jag anser att] kvinnor ska jobba, eller de ska få bestämma själva vad vill dom göra. Ingen har rätt att bestämma åt någon annan, faktiskt. Min mamma är hemmafru och är analfabet, hon har aldrig fått studera. Men hon har alltid uppmuntrat att vi ska studera. Att kunskap är viktigt, att man får säga att det är som Mandela säger: 'education is a powerful weapon'”

(Riana, 24 år, Eritrea/Sudan)

Flera av kvinnorna beskriver att arbeta innebär att man i olika avseenden bidrar till samhället, något de ser som centralt för att bli etablerad. Närmare bestämt handlar det om att kunna betala skatt, men också för att bevisa för samhället att man bidrar och på så sätt även stärker sitt eget värde.

”Jag behöver ett jobb för att utvecklas, men också för att vara med de som bor i samhället, betala skatt, visa mig,

bevisa mig för samhället att jag kan vara med. ... då jag känner mig bättre.”

(Anna, 25 år, Aghanistan/Iran)

Även om arbete beskrivs vara viktigt för att bli delaktig i samhället, så pekar kvinnorna samtidigt på flera dimensioner. Att bli sedd och bekräftad som en av alla andra, på arbetsplatsen, i grannskapet, på stan eller på fotbollsplan är något de alla pratar om. Att andra hejar på en, svarar på tilltal, inte nedvärderar brister i uttalet är andra saker man pekar på. Riana uttrycker det som att vara integrerad är att inte uppleva sig ”vara utanför” och hämtar exempel från sin arbetsplats.

”Ja, att man inte är utanför. Att man inte känner sig utanför – som man hör om ibland. Som man tänker på om mitt jobb, ibland känner man sig utanför. När man märker att ingen pratar med de somaliska kvinnorna, när man ser att man väljer prata med de svenska, då blir man ledsen faktiskt. Då tänker jag: nej, vi blir aldrig del av det här, man känner sig nästan som hemlös, faktiskt.”

(Riana, 24 år, Eritrea/Sudan)

Att inte vara utanför är ett tema som alla kvinnor i olika avseenden ser som betydelsefullt för att ”vara etablerad”. ”Att vara innanför” handlar som ovanstående citat belyser, om att uppleva sig vara en av alla andra, synliggjord och att vara någon ”att räkna med”. Det talas även om betydelsen av att bli tilltalad, samt att det upplevs ”tillåtet” att prata på ”dålig” svenska. Att praktisera svenskan är vad flera beskriver som en ”nyckel” till integration.

Tillgången till olika etableringsinsatser

Etableringsplanen med det inledande etableringssamtalet är en av de viktiga insatserna som anger ”kartan” för vad nyanlända vill med sin framtid i fråga om arbete och utbildning, hur anställningsbarheten ska

nås och humankapitalet förbättras.¹⁴ I intervjuerna berättade kvinnorna främst om sina erfarenheter av svenskundervisning, kontakt och planering med arbetsförmedlingen och språkpraktik. De unga kvinnornas erfarenheter av etableringsinsatserna skiljer sig åt. Det skiljer sig åt hur många timmar som de är och varit aktiva per dag, insatsernas innehåll och även den upplevda kvaliteten. Det är vanskligt att utifrån ett litet och avgränsat urval dra slutsatser om vad de upplevda variationerna i etableringsinsatserna beror på. Utbudet och resurserna för etableringsinsatser verkar skilja sig åt mellan olika kommuner och har förändrats över tid i takt med ett ökat mottagande som möjligen gått ut över utbud och tid för insatser. Alla intervjuade, oavsett i vilken ort de genomfört etableringen, uttrycker sig nöjda med svenskundervisningen de fått, även om det tagit olika lång tid för kvinnorna.

”Det var professionella lärare som gjorde att man var engagerad i det svenska språket. Bra miljö, tiden och allting.”
(Riana, 24 år, Eritrea/Sudan)

Samhällsorienteringen är också något som har uppskattats av alla, att det genomfördes på modersmålet och att innehållet var av god kvalitet. Några beskriver också handläggarna på kommunens flyktingmottagning som betydelsefulla i att stödja dem som nyanlända i alla möjliga praktiska situationer och även emotionellt.

Om regelstyrd etablering

Kvinnornas beskrivning av vardagen och vad man gör i etableringen visar att de ibland upplever etableringsinsatsernas upplägg vara regel-

---

¹⁴ Under etableringssamtalen ska Arbetsförmedlingen kartlägga personens utbildnings- och yrkesbakgrund samt föra en dialog om framtida arbete eller studier. Arbetsförmedlingen ska också informera om en rad praktiska frågor som etableringsersättning, vikten av att skaffa id-kort och bankkonto med mera. Dessutom ska Arbetsförmedlingen under etableringssamtalen föra en dialog om behovet av bosättning och i förekommande fall ta fram ett underlag till bosättning (Arbetsförmedlingen 2015).

styrda och att de har för lite inflytande på hur aktiviteterna är utformade. Ett exempel på detta är Monis upplevelse av språkpraktik som enligt henne inte egentligen handlade om att praktisera svenska.

”Jag har gjort praktik på restaurang. 1 månad här i [Mellankommun] ... (skratt), nej det var INTE bra! För att de sa, lärare att jag ska träna på svenska, men de som äger restaurangen – de pratar kurdiska.”

(Moni, 24 år, Eritrea)

Ett annat exempel på de unga kvinnornas upplevelse av etableringen som regelstyrd är kravet på närvaro. När intervjuerna genomfördes hade sfi sommaruppehåll men Iman, Moni, Arida och Somia var tillsagda att vara aktiva åtta timmar per dag. De läste en kurs mellan klockan 13 och 16 som enligt dem själva, skulle förbättra deras färdigheter i att söka jobb. I fyra veckor pågick denna kurs och de uttryckte en frustration över upprepande innehåll och att ha färdats långväga varje dag för några timmars ”söka-jobb-kurs” på eftermiddagen. Förmiddagarna spenderade de på biblioteket där de enligt utsaga blivit tillsagda av Arbetsförmedlingen att vänta till dess kursen på eftermiddagen skulle börja.

”Vi lär oss hur man söker jobb ... vi lär oss att logga in. Skriva in på arbetsförmedlingen. cv, personligt brev.”

(Arida, 22 år, Afghanistan)

”... arbetsförmedlingen kom en gång på Hermods. De sa: om ni inte vill studera här – ni kan gå – som ni vill. Men vi kan inte betala er pengar. Och, vad ska vi göra? ... reglerna är att du ska gå på Hermods fem dagar i veckan – den två veckor, inga pengar om du inte går på Hermods. ... vi väntar fem timmar innan vi får gå dit. Man kan göra många saker på fem timmar – men vi stannar här. De sa: ni måste stanna där på bibliotek. Ni måste studera klockan ett. Ni väntar på bibliotek.”

(Somia, 25 år, Eritrea)

De ovanstående utsagorna belyser de unga kvinnornas upplevelse av att ha lite att säga till om i förhållande till regler som styr etableringen. De förstår inte poängen med att sitta i ett bibliotek i fem timmar för att vänta på att en kurs ska börja, men de gör det för att få sin ersättning. Exempelen synliggör också att motivationen att delta i insatserna kan påverkas negativt av om deltagarna upplever att aktiviteterna går ut på att följa regelverk mer än att motsvara ett bra innehåll.

Betydelsen av sociala nätverk

Sociala nätverk anser kvinnorna vara av betydelse för etableringsprocessen i flera avseenden: för att lära sig (praktisera) svenska, för känslan av delaktighet med ”det svenska”, för att ta sig in på arbetsmarknaden och för att få hjälp att navigera i samhället. Alla kvinnorna pratar om hur viktigt det är att få prata svenska med personer som har svenska som modersmål. Det är påtagligt att kvinnorna har olika förutsättningar att prata svenska, och också att komma i sådana sammanhang där man kan öva att prata svenska med andra. Några har lätt för att prata, medan andra känner blygsel för att uttrycka sig på knagglig svenska. Några säger sig vara modiga och kontaktsökande och kvinnorna i storstaden kan lättare söka upp sammanhang där de kan träffa andra svenskar kring olika aktiviteter.

Umgänge med jämnaåriga

Ett exempel ger Anna som bor i storstaden och kommer i kontakt med ”vänverksamheten”¹⁵ som inneburit att hon träffat inrikes och utrikes födda svenskar kring en mängd olika aktiviteter, till exempel cykling, utflykter, café och odling. Enligt Anna finns för henne ett överflöd av aktiviteter men att hon ”*inte kan gå på allt*”. Anna har en svensk god vän som är i hennes egen ålder och som hon träffade ge-

---

15 Vängruppen är en relativt stor grupp men många undergrupper och som i stort sett bygger på ömsesidighet och informella krafter, med undantag från ett visst personellt och materiellt stöd från kommunen och Svenska kyrkan.

nom denna organisation. De upplever vänskap, har kul ihop, förutom att Anna även tycker sig begripa det svenska samhället bättre genom väninnan.

Iman, Moni, Arida och Somia uttrycker frustration över att de mest pratar tigrinja med varandra eftersom de inte umgås eller kommer i kontakt med så många andra än familjemedlemmar och eritreaner. Stadsbiblioteket i mellankommunen har i samarbete med ett studieförbund ordnat en aktivitet som heter *låna en svensk*, något som Somia har använt sig av. Somia tycker det är bra, men saknar någon yngre att öva svenska med eftersom det är betydligt äldre personer som man kan "låna" och som enligt Somia har lite andra intressen än hon själv.

Alla kvinnor, utom Anna och Abigabi som bor i storstaden, uttrycker att de inte kommer i kontakt med svenskar för socialt umgänge i den utsträckning de vill. Det handlar inte bara om att få praktisera svenskan, utan om att få ta del av det svenska livet bland jämnåriga, göra saker och träffa vänner och på så sätt känna sig delaktig.

Några av kvinnorna påpekar att det är särskilt viktigt för dem som kvinnor att ha ett nätverk för att få uppleva frihet och inte känna sig ensamma. De menar att de i kontrast till männen har färre kontakter utanför familjen. Eftersom hälften av de intervjuade kvinnorna bor med föräldrar och syskon, och i ett fall hemma hos svärföräldrarna, behöver de i flera fall engagera sig i och lägga ned mycket tid på syskon, föräldrar och hushållet. De bor trångt, i något fall bor sex personer i en trerumslägenhet. I deras beskrivning är vänner en väg till frihet, självständighet och att vara utåtriktad i samhället.

"... genom sfi hittade jag vänner och det blev mycket roligare att äta lunch, promenera. Man kan gå ut i samhället, gå ut och vara fri, göra vad man vill när man har vänner ... det är [särskilt] viktigt för kvinnor att ha en vän, att inte vara ensam, att vara starkare, självständig."

(Anna, 25 år, Afghanistan/Iran)

Nätverk för att få jobb och förstå samhället

Kvinnorna beskriver att det ur flera avseenden är viktigt att ha tillgång till nätverk för att bli delaktig. Det handlar om att ”rätt” kontakter är viktiga för att öka chanserna att få jobb. Dessutom kan andra människor göra information tillgänglig som underlättar att navigera bland offentliga instanser och andra aktörer. Nätverk som inkluderar svenskar är viktiga för att få jobb anser flera av kvinnorna. Anna är målmedveten i att skapa nätverk och ser kontakt med vad hon beskriver som ”lyckade” människor som ett sätt att öppna dörrar till arbetsmarknaden. Det var också genom etablerade svenska kontakter som hon fick det arbete inom omsorgen hon haft under sommaren. Hon beskriver sig själv som resursstark i det att hon är ”social”, gillar och har lätt för att träffa folk.

Att ha kontakt med svenskar och andra som bott en längre tid i Sverige, beskrivs också vara viktigt för att förstå hur man navigerar i det svenska samhället och för att begripa rutiner i vardagen. Flera av kvinnorna beskriver hur svårt det är att till exempel begripa sig på svenska lagar och regler och hur myndigheter fungerar. De upplever att kunskapen om detta är otillgänglig såvida man inte har kontakt med människor som hjälper till.

”En del säger inget till flyktingar om till exempel barnbidrag eller så utan väntar på att flyktingar ska fråga. De säger: ’varför frågar man inte?’ Men hur ska man kunna göra det om man inte vet att det finns?”

(Riana, 24 år, Eritrea/Sudan)

”Det fungerar inte bra [kommunen]. Att få riktig information om hur det funkar. Sophämtning, tvättstuga, räkningar, när man ska betala räkningar på datorn. Jag brukade fråga någon som har bott här lite längre. ’Hur gör man?’ Man måste fråga andra. Men man borde få information från kommunen.... vi fick veta lite om spisarna, hur man gör hemma – det var för lite. Där jag bor – det är kaos!”

Ägaren, vaktmästaren – gör ingenting. De tänker: grannarna ska visa.”

(Maria, 25 år, Eritrea)

Även om kvinnorna beskriver sig vara nöjda med samhällsinformationen så verkar något brista i kunskapen om rättigheter, men också det som rör navigeringen i samhället. Några av de intervjuade säger att den övergripande informationen fungerar bra, men inte den som möjliggör att handskas med specifika frågor och sysslor. Någon menar att informationen som ges om till exempel hushållssysslor och skötsel behöver upprepas eftersom det är hög omsättning på inflyttande i området.

Egenansvar för etableringen

Det egna ansvaret för att bli etablerad är ett tema som återkommer i samtalet med kvinnorna. De har alla fått tydliga uppmaningar från dem som jobbar med etableringen att de själva behöver vara aktiva och utåtriktade. Bland annat för att praktisera svenska, få kontakt med grannar, vänner och fritidsaktiviteter, men också för att skapa kontakt med potentiella arbetsplatser.

”De [arbetsförmedlingen] lyssnade på allt jag sa om vad jag vill jobba med och så ... [paus] ... men vad dom sen gör, det är en annan sak. De säger: man måste kämpa hårt själv, ta kontakter och sånt.”

(Maria, 25 år, Eritrea)

Det finns exempel där kvinnorna själva varit de som ordnat för sig. Anna och Riana som har jobb som undersköterska och som tolk ordnade jobben själva fast med hjälp av kontakter. Riana letade också efter information själv och sökte till undersköterskeutbildningen utan arbetsförmedlingens inblandning. De fyra kvinnorna som pendlar 16 mil varje dag, har gått på en kurs där de bland annat enligt egen utsago ”fått lära sig om hur man skapar nätverk med svenska samhället”.

De har fått rådet att inte vara ”blyga” och att söka upp svenskar och att vara initiativtagare, att de inte väntar sig att svenskar ska ta första steget. Somia beskriver budskapet:

”Våra lärare säger: ’de behöver inte lära sig från er – ni behöver lära från dom’. Till exempel – ni behöver lära er svenska från dom så ni måste våga prata. De är snäll, men dom kan inte börja prata med er – för de känner inte er. De har rätt – de behöver inte lära från oss. Vi behöver lära från dom. Först vi måste våga fråga – sen kanske de kan lära av oss – kanske. ... jag tänker alltid att jag ska våga prata – men någon person kanske stirrar på mig.”
(Somia, 25 år, Eritrea)

Medan några poängterar att det är just deras eget ansvar, att man själv måste vara aktiv, att det i slutänden är ”*upp till en själv*” så förmedlar alla samtidigt att det är svårt att få gensvar från svenskar. Det krävs mod och energi att våga ”*ta steget*” till kontakt med svenskar.

Avslutande diskussion

Denna intervjustudie har belyst nio unga kvinnors syn på integration och upplevelser av hur etableringssinsatser främjar deras väg in i det svenska samhället. Alla kvinnorna beskrev att det är ovanligt att kvinnor arbetar i det land som de migrerat från. Eftersom utsagorna som tematiserats bygger på ett litet och begränsat urval är slutsatser och generaliseringar vanskliga att göra. Samtidigt ger kvinnorna värdefulla inblickar i hur det kan vara att komma ny till Sverige och vilka förutsättningar som ges för att bli och uppleva sig delaktig i samhället. Kvinnornas utsagor har handlat om deras syn på vad integration (eller etablering) är för något och vad som är viktigt för dem för att bli och känna sig ”*med i samhället*”. Här lyfts bland annat betydelsen av arbete för att bli etablerad, att lära sig det svenska språket och uppleva sig sedd av och tillhörig bland infödda svenskar.

Att etablera sig och vara ung kvinna

Arbete upplevs av alla kvinnorna vara av central betydelse för att bli etablerad i meningen att stå på egna ben och för kvinnornas identiteter. Tidigare studier om nyanlända kvinnors arbetsmarknadsetablering visar att etablering tar tid för kvinnor, att de snurrar runt i aktiveringsprogram utan att närma sig förvärvsarbete i egentlig mening eller att de styrs in på typiska kvinnliga lågstatusyrken (Thomsson & Hoflund 2000).

Huruvida kvinnornas mål om att arbeta som undersköterskor inom omsorgen är en tillfällighet, eller resultatet av en genussegregerad styrning, låter sig inte besvaras av denna studie. Emellertid finns genusaspekter i kvinnornas situation som kan missgynna dem att förverkliga sina utbildnings- och yrkesdrömmar. De har till exempel ansvar för hem, syskon och föräldrar som har svårigheter att klara sig, vilket kan inverka på kvinnornas kraft och tid att lägga på eget förverkligande.

Hälften av de unga kvinnorna som deltar i den här studien bor med föräldrar och syskon, och i ett fall hemma hos svärföräldrarna. I deras beskrivningar är arbete en väg till frihet, självständighet och att vara utåtriktad i samhället. I kvinnornas väg till etablering, inverkar således omständigheter som kan skapa ojämlika förutsättningar att utbilda sig till det yrke man helst vill. I etableringsinsatserna kan till exempel målen om snabb arbetsmarknadsetablering få könsojämlika konsekvenser om de tillämpas strikt och före mål om rätt yrkesval (jfr Larsson 2015).

Att sträva mot ett ”innanförskap”

Arbete och försörjning betonas i etableringspolitiken som det som ska förhindra *utanförskap* (Fernandes 2015, Larsson 2015, skr. 2009/10:233). Av studien framgår emellertid att arbete och anställning inte ensamt kompenserar för ett möjligt utanförskap. Det är möjligt att vara ”utanför” fast man har jobb.

Det kvinnorna berättar i den här studien kan förstås som ett önskvärt ”innanförskap” – att bli likvärdigt behandlad som alla andra på arbetsplatsen och inkluderas i arbetsgemenskapen. Det handlar inte enbart om att vara delaktig på arbetsplatsen, utan också i det sociala sammanhanget i övrigt. Det handlar om att bli tilltalad, sedd

av grannar och andra samt att uppleva det tillåtet att ta kontakt och uttrycka sig på knagglig svenska. Det viktiga i att möta jämnåriga kommer också fram i deras beskrivningar. De unga kvinnornas utsagor tyder på att etablering handlar om integration som involverar mer och fler än den enskilda nyanländes etablering i arbete. Trots att de unga kvinnorna kan delta i utbildning eller finnas på en arbetsplats, så kan de uppleva sig ensamma och utanför.

Erfarenheterna från kvinnorna i den här studien visar att förmågan till självstyrning och eget ansvar skiljer sig åt beroende på utbildnings- och yrkesbakgrund, på deras personliga resurser som handlingskraft och mod samt på deras språkliga och sociala förmågor.

Kvinnorna som har jobb förvärvade dessa anställningar på egen hand utan arbetsförmedlingens inblandning, genom att skaffa sig information om utbildningsvägar och arbetstillfällen samt genom kontakter. Båda dessa kvinnor har längre utbildningsbakgrund än de andra och beskriver sig själva som socialt utåtriktade och modiga. I utsagorna framgår etableringens uppmaning till kvinnorna att vara aktiva och själva ta ansvar. Huruvida detta gynnat dessa två kvinnor som relativt sett är resursstarka, låter sig inte besvaras med enkelhet. Emellertid har det från studier av andra länders etableringsprogram som betonar individens självstyrning framgått att det kan motivera och gynna de resursstarka (Hagelund & Kavli 2009).

Regelstyrda aktiviteter

Intervjuundersökningen visar att kvinnorna upplever upplägget på en del av etableringens aktiviteter som regelstyrda. De utför aktiviteterna för att de annars inte får ersättning snarare än att de upplever aktiviteterna som meningsfulla. Ersättningen som ges för att delta i programmen, är ofta tänkt att fungera som ”incitament” och motivation. Men ersättning för att delta i ett program som av de deltagande upplevs som tomt eller ett sätt ”att sitta av tiden”, kan om det vill sig illa, få motsatt effekt och i stället dränera de arbetssökande på energi (jfr Bengtsson 2014).

Betydelsen av ett socialt nätverk

Socialt nätverksbyggande sägs i allt större utsträckning vara betydelsefullt för tillträde till arbete, bostad och övrigt som gör förankring i vuxenlivet möjligt. Hur sociala nätverk ”blir till” är komplext och fördelas inte lika bland individer och kan därför verka starkt segregerande om det får ha alltför stor betydelse för vilka som till exempel får jobb och bostad (Bethoui 2006, Tovatt 2013).

Frågan om sociala nätverk kan därför anses vara viktig i utformning av insatser som ska främja nyanländas integration eftersom kontaktnät inte är någon självklarhet när man migrerat till ett annat socialt sammanhang (Bethoui 2006). I intervjuerna med de unga kvinnorna framgår också frågan om sociala nätverk som viktig för att bli och känna sig delaktig i samhället och inte enbart för att öka chanserna att få jobb.

Studiens resultat ger ett flertal exempel på att de unga kvinnornas ansvar för att som nyanlända skapa nätverk, kan te sig både otillräckligt och orimligt i de fall där etablerade svenskar inte medverkar. Förmågan att skapa nätverk bygger på förmågan att kommunicera (på svenska), men också på andra resurser som social kompetens. Förutsättningarna att skapa nätverk är inte lika för kvinnorna. För kvinnorna i storstaden finns organisationer och informella nätverk, till exempel vänföreningar, men i mellankommuner och i mindre kommuner är utbudet litet och det ges även bilder av ett sammanhang som kan vara ganska otillgängligt.

Etableringen handlar till stor del om utbildning och arbete men intervjuerna med kvinnorna visar att andra delar också är viktiga i processen att bli integrerad. Det handlar om saker som att vara informerad om vart man ska vända sig i samhället för att lösa olika problem och få tag på människor som kan vara behjälpliga i olika situationer. Kvinnornas utsagor beskriver också att gemenskap är viktigt för att bli delaktig i samhället, att uppleva en känsla av tillhörighet till det sociala sammanhanget (jfr Fernandes 2015, Herz & Johanson 2012, Valenta & Bunar 2010).

Winnet – Resurscentrum för

Winnet Malmö är medlem i Winnet Sverige som är en ideell organisation med nätverkande som metod på alla nivåer i arbetslivet. Lokala föreningar finns runt om i Sverige och en av grundidéerna med resurscentra och nätverk är att kvinnor ska få utvecklas utifrån lokala behov och möjligheter.

En viktig uppgift är därför att bidra till att resurscentrens arbete stärks på det lokala planet för att med samlade krafter kunna stärka kvinnors möjligheter till egen försörjning genom utbildning, anställning eller eget företag.

En annan är att skapa bättre förutsättningar för nyanlända kvinnor att etablera sig i samhället. De ska få möjlighet att bredda sitt sociala nätverk och skapa kontakter. Resurscentrum i Malmö är en fysisk mötesplats för nykomna kvinnor, här kan de träna språk, öka sina kunskaper om hälsa, samt få möjlighet att tala om kulturella koder som finns i samhället. Det är viktigt med möteplatser där människor med olika perspektiv och kompetenser kan mötas. Genom samtal med personer som man kanske inte annars skulle samtala med utma-

kvinnor i Malmö

nar vi normer och passerar osynliga gränser som finns mellan grupper. Dessa möten och samtal leder till nya idéer och lösningar.

Föreningslivet är en viktig arena för att engagera nyanlända kvinnor och för att fånga upp behov och bygga nya nätverk. En viktig komponent i etableringen för nyanlända kvinnor är att få tips från varandra om arbetsplatser, vart man kan gå för att lösa olika utmaningar och få möjligheten att få vara aktiva tillsammans.

En av de grundläggande förutsättningarna för jämställdhet är att kvinnor ska kunna försörja sig själva genom anställning eller eget företag men tyvärr är dessa möjligheter inte tillräckligt jämställda i dag. Winnet bedriver därför opinion, sprider kunskap om kvinnors livssituation genom påverkan och samarbete med organisationer och myndigheter nationellt och internationellt. Vi verkar för ett samhälle där kvinnors möjligheter, rättigheter och skyldigheter tas tillvara”

Maria Pålsson, verksamhetsutvecklare, Winnet

www.winnet.se
info@winnetsverige.se

KAPITEL 7

Unga i fokus

Utifrån vårt regionbesök och våra kommunbesök i ser vi att samverkan mellan flera aktörer och olika tillvägagångssätt för etablering med unga inom ramen för etableringsuppdraget kan vara fördelaktiga. De som får till stånd samverkan mellan flera aktörer upplever att de kan bemöta unga och att de har mer att erbjuda unga nyanlända.

Samverkan inom etableringsuppdraget mellan en arbetsförmedling, en kommun, näringslivet och/eller civilsamhället kan handla om olika insatser på många olika nivåer. Här är några exempel som vi tagit upp i rapporten:

- särskilda handläggare för unga inom etableringsuppdraget
- särskilda kurser för unga om ekonomi och hantering av den egna ekonomin
- gemensamma ungcenter/navigatorkenter för alla insatser till unga i kommunen, inklusive unga i etableringsuppdraget
- praktikplatser, som också är språkfrämjande, i samarbete med näringslivet
- kurser, som civilsamhället erbjuder inom ramen för etableringsuppdraget, som är språk- eller hälsofrämjande eller som stärker de nyanländas sociala nätverk
- extra timmar i samhällsorientering som riktar sig specifikt till unga
- hälsokommunikation som ett tillägg till samhällsorientering.

Ungas röster

Den generella bild vi får är att de unga som kommit till tals har ett stort inre driv. De är ambitiösa, de vill arbeta eller studera och de är beredda att anstränga sig för att nå sina mål. Samtidigt kan tiden i etableringsuppdraget upplevas som krävande och ibland meningslös. Alla insatser upplevs heller inte som relevanta. Vissa unga ger uttryck för att de upplever sig sitta av tid, snarare än att lära sig något meningsfullt. De säger sig inte alla gånger ha fått förklarat för sig varför vissa insatser valts för dem. Om det beror på kommunikationssvårigheter eller på att handläggaren inte lyssnat kan vi inte uttala oss om, men det är ett problem i sig att de unga nyanlända upplever att de inte är delaktiga när handläggaren beslutar om deras fortsatta etablering.

I intervjuerna i fokusgrupperna med unga nyanlända kvinnor framkommer att det i vissa fall finns ett glapp mellan handläggarnas och de unga kvinnornas uppfattningar om det egna ansvarstagandet. Det handlar om att skapa förutsättningar för etablering, till exempel att utveckla sociala nätverk. De unga kvinnorna uppfattar att detta uttrycks som att det är deras eget ansvar, men de menar att de inte har verktyg (språk, mötesplatser eller tillgång till andra sociala sammanhang) för att ta sig an denna utmaning.

Samhällsorienteringen har genomgående varit uppskattad. Flera av de unga nyanlända som kommit till tals uttrycker att det de lär sig är viktigt och relevant för dem. Samtidigt har det blivit tydligt att den samhällsorientering de får inte räcker till. De unga uttrycker att de vill och behöver lära sig mer än vad de gör. Vi har också fått signaler om att de inte alltid förstår sina rättigheter i det svenska samhället eller inom etableringsuppdraget.

I övrigt så uttrycker flera unga en vilja att träffa fler etablerade svenskar. Dels för att få möjlighet att utveckla sin svenska, dels för att de ser etablering som mer än att bara ha ett jobb. De ser också att sociala nätverk med etablerade svenskar är ett sätt att komma närmare arbetsmarknaden.

Ungas möjlighet till inflytande och delaktighet

Vi vill speciellt uppmärksamma två faktorer som vi, utifrån vår kartläggning, uppfattar som centrala för unga nyanländas möjlighet till inflytande och delaktighet vid etableringsinsatser. Det är att:

- bemöta den unge som en unik person
- ha en fungerande samverkan mellan olika aktörer där alla kan komma överens om gemensamma mål som de kan sträva mot och som främjar ungas etablering.

Enligt ungdomspolitiken bör unga *”ha möjlighet att vara delaktiga och ha inflytande”* (prop. 2013/14:191, s. 22). Målet är att de ska ha *”makt att forma sina liv”* (prop. 2013/14:191, s. 16). Om unga ska uppfatta att de har möjlighet till delaktighet och inflytande krävs att de blir hörda och att unga under etableringsprocessen ges möjlighet att uttrycka sina ståndpunkter (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014). Ju mer utsatt en ung person uppfattar att den är, desto svårare är det för den unge att själv kräva delaktighet (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2015).

Att många unga deltagare i etableringsuppdraget har låg utbildningsnivå kan också vara en anledning till att se över informationen kring uppdraget till enskilda deltagare. Den utvärdering av etableringsuppdraget som Länsstyrelsen i Södermanland låtit göra visar att det är stor skillnad i förmågan att ta till sig information om och förstå sina rättigheter inom etableringsuppdraget. Särskilt lågutbildade och deltagare med hälsoproblem kan ha svårt att förstå verksamheten eller de egna rättigheterna (Tovatt 2013). Inflytande och delaktighet bör vara en del i de strukturella förutsättningar som unga nyanlända möter under sin etablering. *”Delaktighet utgår från individens rättigheter och perspektiv snarare än från samhällets behov ...”* (prop. 2013/14:191, s. 27).

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor gjorde 2014 en studie om framgångsfaktorer i arbetsmarknadsprojekt för unga (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014). I studien framgår att bemötandet är en betydande framgångsfaktor. Det bör finnas kompetens bland yrkespersonerna att möta den unge individen

där hen är. Det finns några aspekter som lyfts fram som centrala i ett sådant bemötande:

- möt med respekt
- skuldbelägg inte
- skapa ett vi
- den unge behöver känna att den som bemöter står på den unges sida
- ha höga förväntningar och anpassa kraven efter individen

(Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014).

Det handlar om att rusta individen för att ta sig ut på arbetsmarknaden. För unga nyanlända är detta ett ”multiuppdrag” som kan handla om långt fler aspekter än arbete. Den drivkraft och motivation som många unga har när de kommer hit som nyanlända behöver tas tillvara. Ett sätt att göra det är att ägna tid åt att ta reda på vad de har för erfarenheter och styrkor och hitta insatser som utvecklar dessa ytterligare.

Samverkan är en central utgångspunkt

Det fördjupade omsorgstagande som många kommuner har i form av så kallade en väg in- eller navigatorcenter, där unga kan få vägledning och en samlad insats, når inte alltid fram till unga nyanlända i etableringsuppdraget. Dessa center är tänkta att skapa en trygg miljö där den unge får vara delaktig i planering av framtida insatser. De ska också skapa ett sammanhang för den unge där hen kan få utökat stöd och intensifierad vägledning.

Vi ser det som önskvärt att unga nyanlända inom etableringsuppdraget i större utsträckning än i dag får tillgång till befintliga eller nystartade en väg in- eller navigatorcenter. Utöver att nyanlända unga därmed ges samma stöd som andra unga får skulle integrerade

verksamheter också ge nyanlända ingångar till sociala kontakter och tillfälle att öva sin svenska.

Vi ser att även andra samverkansformer behöver utvecklas eller spridas ytterligare. Civilsamhället kan bidra med viktiga insatser inom ramen för etableringsuppdraget, till exempel hälsofrämjande aktiviteter samt möjligheter för nyanlända att bygga sociala nätverk och att öva språk.

Vi ser också förutsättningar för att utveckla samverkan mellan kommuner, lokala arbetsförmedlingar och lokalt näringsliv. Vi har sett exempel på praktikinsatser som gett unga nyanlända insikter i svensk arbetsmarknad, möjlighet att utveckla sitt språk och ökad motivation till vidare studier. Samtidigt har det lokala näringslivet breddat sin rekryteringsbas och fått en bättre förståelse för nyanländas situation.

För att samverkansformer ska bli framgångsrika krävs resurser. För att möjliggöra samverkan mellan å ena sidan kommun och arbetsförmedling och å andra civilsamhälle och näringsliv behöver resurserna ökas till civilsamhället, till handledarutbildning för näringslivssponsrade praktikplatser och till Arbetsförmedlingen för att administrera de insatser som görs.

Vi menar att samverkan med lokalt civilsamhälle och lokalt näringsliv skulle möjliggöra insatser som möter de behov unga själva uttrycker att de har, till exempel att få möta fler etablerade svenskar och att få öva sin svenska.

BILAGA 1

Uppdragsbeskrivning

Tematisk analys av ungas etablering i arbets- och samhällslivet

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor ska under 2016 och 2017 genomföra en tematisk analys av ungas etablering i arbets- och samhällslivet. Myndigheten ska beskriva och analysera ungas villkor för etablering i arbets- och samhällslivet samt beskriva nationella och lokala verksamheter som arbetar för att främja ungas etablering. Analysen ska utgå från målet med ungdomspolitiken och genomgående ha ett jämställdhetsperspektiv. Beskrivningen och analysen ska belysa situationen för unga kvinnor och män, unga kvinnor och män med funktionsnedsättning samt unga nyanlända kvinnor och män. I en delrapport ska myndigheten beskriva och analysera unga nyanlända kvinnors och mäns villkor för etablering samt om möjligt beskriva goda exempel. Utifrån analyserna ska förslag lämnas avseende de områden som behöver förbättras. MUCF ska inom ramen för uppdraget inhämta underlag från relevanta myndigheter, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och Landsrådet för Sveriges ungdomsorganisationer (LSU).

En delrapport ska lämnas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 30 november 2016. Uppdraget ska redovisas i sin helhet till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 30 november 2017.

BILAGA 2

Sammanfattning av Fokus 16:1

Detta är en kort sammanfattning av innehållet i den första av två delar av Fokus 16, *Fokus 16:1, Unga nyanländas etablering. Kartläggning av etableringsuppdraget*

Etableringsuppdraget

Arbetsförmedlingen tog över det samordnande ansvaret för nyanländas etablering i det så kallade etableringsuppdraget under 2010. Etableringsuppdraget omfattar nyanlända flyktingar, kvotflyktingar, skyddsbehövande och anhöriga till dessa i åldern 20–64 år samt de i åldern 18–19 år som saknar föräldrar i Sverige. En individuell etableringsplan upprättas för varje deltagare. Planen ska minst innehålla undervisning i svenska och samhällsorientering samt aktiviteter för att underlätta och påskynda den nyanländes etablering i arbetslivet. Den löper över 24 månader med möjlighet till uppehåll för till exempel föräldraledighet.

Etableringsuppdraget är under förändring. Arbetsmarknadsdepartementet lämnade en departementspromemoria med förslag på förändringar i regelverken den 7 oktober 2016. Vår kartläggning som har fokus på unga nyanlända med utgångspunkt i ungdomspolitiken bidrar med ett ungdomsperspektiv i detta förändringsarbete. I den mån det är påkallat relaterar vi vår kartläggning, vår analys och våra slutsatser till de förslag som läggs i promemorian.

Låga utbildningsnivåer

Av de unga nyanlända i etableringsuppdraget saknar 29 procent utbildning motsvarande avslutad svensk grundskola. Totalt 50 procent saknar utbildning motsvarande avslutat gymnasium. Få unga deltar i vuxenutbildning under sin tid med etableringsplan och få går vidare till studier efter utträde ur etableringsuppdraget. Av de som trädde ur under perioden oktober 2015 till maj 2016 hade 9 procent av de unga männen och 15 procent av de unga kvinnorna gått vidare till studier 90 dagar senare.

Olika insatser till unga kvinnor och unga män

Vi har sett att unga kvinnor och unga män får ta del av olika insatser under sin tid med etableringsplan. Tydligast är skillnaden för arbetsmarknadspolitiska program:

- Det är dubbelt så stor andel unga män som unga kvinnor som deltar i arbetsmarknadsutbildning eller har arbetspraktik eller prova-på-plats.
- Det är tre gånger så stor andel unga män som unga kvinnor som arbetar under sin tid i etableringsuppdraget, med eller utan anställningsstöd.
- I kategorin övrigt är unga kvinnor tvärtom representerade i fem gånger så stor utsträckning som unga män. I kategorin övrigt ingår bland annat de som är förhindrade att delta i insatser på grund av föräldraledighet eller sjukdom.¹⁶

Dessutom deltar unga kvinnor i lägre grad än unga män i arbetsförberedande insatser, samhällsorientering och utbildning i svenska (här är dock skillnaderna mindre än för deltagande i arbetsmarknadspolitiska program).

Efter avslutad etableringsplan går unga kvinnor i högre grad än unga män till utbildning. Unga män går i stället i högre grad till arbete, med eller utan anställningsstöd.

Få insatser riktade specifikt till unga

De insatser som erbjuds unga inom etableringsuppdraget är sällan anpassade till ungas särskilda villkor och behov.

Många kommuner runtom i Sverige har skapat så kallade en väg in- eller navigatorcenter, där unga som står långt ifrån arbetsmarknaden får stöd och råd samt hjälp till studier eller arbete. Dessa center är tänkta att skapa en trygg miljö där den unge får vara delaktig i planering av framtida insatser. De ska också skapa ett sammanhang för den unge där hen kan få utökat stöd och intensifierad vägledning. Det fördjupade omsorgstagande som många kommuner har i form av

---

¹⁶ Även andra kan ingå i kategorin övrigt. Uppgifterna över vilka som ingår i kategorin har vi fått muntligen från Arbetsförmedlingen. Såvitt MUCF vet finns ingen offentlig dokumentation över vilka som ingår.

dessa verksamheter når inte alltid fram till unga nyanlända i etableringsuppdraget.

Arbetsförmedlingen har inte utvecklat några särskilda insatser riktade till unga inom etableringsuppdraget. Däremot finns inga lagliga hinder för att unga i etableringsuppdraget ges tillgång till de insatser som Arbetsförmedlingen utvecklat för unga utanför etableringsuppdraget. Vilka insatser som unga inom etableringsuppdraget faktiskt erbjuds varierar dock mellan olika lokala arbetsförmedlingar.

Svenska för invandrare är nivåindelad, men inte åldersindelad.

Långsam språkutveckling

Många nyanlända som påbörjat sina etableringsinsatser får vänta för länge på att börja läsa svenska för invandrare (sfi). Den strävan som finns är att nyanlända som fått en etableringsplan ska få påbörja sfi inom en månad från det att planen startar även om kommunen har tre månader på sig för att erbjuda sfi. Trots detta har endast 58 procent av de som haft en etableringsplan i upp till sex månader deltagit i sfi. Den individuella bedömningen av språk som bör göras innan den nyanlände får en praktikplats eller plats på en kommunal vuxenutbildning har i många kommuner ersatts av uppnådd D-nivå inom sfi som ett informellt krav. Det medför att sådana insatser kan försenas i onödan.

Unga behöver utökad kunskap om samhället och hälsofrågor

Inom ramen för den nationellt reglerade samhällsorienteringen på 60 timmar som kommunerna ska erbjuda inom ramen för etableringsuppdraget finns 8 delområden:

- att komma till Sverige
- att bo i Sverige
- att försörja sig och utvecklas i Sverige
- individens rättigheter och skyldigheter

- att bilda familj och leva med barn i Sverige
- att påverka i Sverige
- att vårda sin hälsa i Sverige
- att åldras i Sverige.

Samhällsorienteringens 8 delar innefattar inte de särskilda villkor som berör unga trots att den ger information om att bilda familj och att åldras i Sverige.

I en del kommuner utvecklas samhällsorienteringen för att även rikta sig speciellt till unga, men den skulle i större utsträckning behöva anpassas till unga än vad som görs i dag. Både samhällsorienteringen och hälsokommunikationen behöver fortsätta att utvecklas.

Civilsamhället kan vara en resurs i etableringsuppdraget

Möjlighet finns att involvera civilsamhället i etableringsinsatser. Det kan till exempel göras genom kurser i etableringsplanen som är språk- eller hälsofrämjande eller som stärker de nyanländas sociala nätverk. Andra rapporter från MUCF har visat att det är vanligt att nyanlända får stöd av civilsamhällesorganisationer, men att det är mindre vanligt att de bjuds in att själva engagera sig i organisationernas verksamhet. Ett ökat deltagande skulle skapa integration, delaktighet och inflytande över samhällsutvecklingen.

Förslag

Integrera språkutövande i alla insatser

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor föreslår att:

- alla relevanta insatser för unga inom etableringsuppdraget bör ha fokus på att de unga ska lära sig svenska. Det bör vara ett krav att alla arbetspraktiker, prova-på-platser, arbetsträningar och liknande insatser ger deltagarna möjlighet att öva sin svenska.

- studieförbunden och andra civilsamhällesaktörer bör ges möjlighet att erbjuda undervisning i svenska inom ramen för etableringsuppdraget som komplement till kommunernas svenska för invandrare.
- resurserna bör dimensioneras för att möta behovet av en stärkt språkinläring inom ramen för etableringsuppdraget.

Låt utbildning bli styrande för unga i etableringsuppdraget

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor föreslår att:

- ett särskilt mål bör styra etableringsuppdragets verksamhet riktad mot unga i åldern 18–25 år. Målet bör tydliggöra att etableringsuppdraget ska uppmuntra ungas studiedeltagande. Studier bör likställas med arbete i relevanta måldokument och målformuleringar och ersättning bör utgå som för andra insatser i etableringsuppdraget.
- relevant myndighet får i uppdrag att utveckla stödformer för att underlätta för unga nyanlända i åldern 18–25 år att studera vid reguljär utbildning, både inom och utanför ramarna för etableringsuppdraget.

Mer samhällsorientering och hälsokommunikation

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor föreslår att:

- *förordning (2010:1138) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare* bör justeras så att:
  - samhällsorienteringen utökas för att möta det omfattande kunskapsbehov som unga nyanlända har
  - samhällsorienteringen utökas till att även innehålla ett temaområde om att vara ung i Sverige.

- länsstyrelserna ges i uppdrag att utreda och lämna förslag på ett tillägg i *förordning (2010:1138) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare* som innefattar hälsokommunikation.

Vi behöver mer kunskap

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor föreslår att:

- myndigheten får i uppdrag att ta fram fördjupad kunskap om skillnaderna mellan unga nyanlända kvinnors och unga nyanlända mäns villkor och deltagande i etableringsinsatser.
- myndigheten får i uppdrag att, tillsammans med andra relevanta aktörer, identifiera utsatta och resursstarka grupper bland unga nyanlända samt att utveckla ett stödmaterial riktat till arbetsförmedlingar, kommuner och regioner för att stärka dem i deras arbete med berörda grupper.

Referenser

Kapitel 1

Delegationen för unga till arbete (2016). *Kraftsamling mot ungdomsarbetslösheten. Rapport från Dua till regeringen den 31 mars 2016.*

Engdahl, M. & Forslund, A. (2015). *En förlorad generation? En ESO-rapport om ungas etablering på arbetsmarknaden. Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2015:3.* Stockholm: Finansdepartementet, Regeringskansliet.

Joyce, P. (2015). *Integrationspolitik och arbetsmarknad. En översikt av integrationsåtgärder i Sverige 1998–2014.* Stockholm: Delegationen för Migrationsstudier.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (2016). *Fokus 16:2 Unga nyanländas etablering. Verksamhetsexempel och ungas röster.* Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor.

Regeringens strategi (2015). *Vägar framåt – strategi för unga som varken arbetar eller studerar.* U2015/05478/UF Stockholm: Regeringskansliet, Utbildningsdepartementet.

Socialstyrelsen (2015). *Psykisk ohälsa hos asylsökande och nyanlända migranter, ett kunskapsunderlag för primärvården.* Stockholm: Socialstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2011). *Fokus 11. En analys av ungas bostadssituation.* Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2013). *Unga med attityd.* Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Kapitel 2

Jönsson, A. & Scaramuzzino, R. (in print). *Samverkan för matchning av föreningslivet och nyanlända i etablering. En utvärdering av projektet NAD – Lägesrapport.* Lund: Lunds universitet.

MILSA (2015). *MILSA – Stödplattform för migration och hälsa. Grunden läggs.* Malmö: Malmö högskola, Malmö Institute of Migration Diversity and Welfare, MIM.

Ramböll Management Consulting (2014a). *Regional samverkan kring etablering av nyanlända. Lärdomar från Partnerskap Skåne.* Rapport för Länsstyrelserna 2014.

Ramböll Management Consulting (2014b). *Utvärdering av NAD. Villkor och förutsättningar för nätverk, aktivitet och delaktighet*. Rapport för Länsstyrelsen Skåne 2014.

Region Skåne & Arbetsförmedlingen (2014). *Regional överenskommelse mellan Region Skåne och Arbetsförmedlingen Södra Götaland*.

Region Skåne & Arbetsförmedlingen (2015). *Regional överenskommelse mellan Region Skåne och Arbetsförmedlingen Marknadsområde Skåne*.

Elektronisk källa

Länsstyrelserna, Partnerskap Skåne, www.lansstyrelserna.se

Kapitel 3

Köpings kommun (2015a). *Lokal överenskommelse. Om samverkan för unga till arbete eller studier*. Köping: Köpings kommun.

Köpings kommun (2015b). *Program för flyktmottagande och integration 2015–2019*. Köping: Köpings kommun.

Elektronisk källa

Köpings kommun, www.koping.se

Kapitel 4

Emerga Research and Consulting AB (2015). *Utvärdering av Advisory Board. Arbetsmarknadsintegration för ensamkommande ungdomar*. Göteborg: Emerga Research and Consulting AB.

Kapitel 5

FOU i Väst (2013). *Får jag vara med? Erfarenheter från ensamkommande barn och ungdomar i Göteborgsregionen och arbetet med denna grupp*. Rapport 2:2013. Göteborg: FoU i Väst Göteborgsregionens kommunalförbund.

Länsstyrelsen Södermanlands län (2013). *Att avkoda systemets regler – Nyanlända invandrares berättelser om mötet med etableringen*. Nyköping: Länsstyrelsen Södermanlands län.

Sveriges Kommuner och Landsting (2015). *Röster från ensamkommande barn – Ett projekt med samverkansperspektiv*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.

Kapitel 6

- Alvesson, M. & Sköldberg, K. (1994). *Tolkning och reflektion*. Studentlitteratur: Lund.
- Arbetsförmedlingen (2015). *Arbetsförmedlingens återrapporering. Statistik kring etableringsuppdraget*. Arbetsförmedlingen.
- Behtoui, A. (2006) *Unequal Opportunities. The Impact of Social Capital and Recruitment Methods on Immigrants and their Children in the Swedish Labour Market*. Department of Social and Welfare Studies, Linköping University.
- Bengtsson, M. (2014). Towards standby-ability: Swedish and Danish activation policies in flux. *International Journal of Social Welfare*, 23: S54–S70.
- Blumer, H. (1986/1969). *Symbolic interactionism. Perspective and method*. University of California Press: Berkeley.
- Brown, D. et al. (Ed.) (2002). *Career choice and development*. San Fransisco: Jossey-Bass.
- de Los Reyes, P. (1998). I skärningspunkten mellan genus och etnicitet. Ett ekonomiskt-historiskt perspektiv på invandrarkvinnor i svenskt arbetsliv. *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, 4(1), 13–31.
- Fernandes, G. A. (2015). (Dis)empowering new immigrants and refugees through their participation in introduction programs in Sweden, Denmark and Norway. *Journal of immigrant and refugee studies*, 13:245–264.
- Hagelund, A. & Kavli, H. (2009) If work is out of sight. Activation and citizenship for new refugees. *Journal of European social policy*. 19(3), 259–270.
- Hertzberg, F. (2003). *Gräsrotsbyråkrati och normativ svenskhet: Hur arbetsförmedlare förstår en etniskt segregerad arbetsmarknad*. Arbetslivsinstitutet.
- Herz, M. & Johanson, T. (2012). The Experience of Being Stopped: Young Immigrants, Social Exclusion and Strategies. *Young*. 20: 157–176.
- Joyce, P. (2015). *Integrationspolitik och arbetsmarknad en översikt av integrationsåtgärder i Sverige 1998–2014*. DELMI-rapport 2015:3.
- Knocke, W. & Hertzberg, F. (2000). *Mångfaldens barn söker sin plats. En studie om arbetsmarknadschanser för ungdomar med invandrarbakgrund*. Stockholm: Svartvitt förlag.
- Kåks, H. (2009). Unga och vuxenblivande. I S. Lindgren (Red.), *Ungdomskulturer*. Malmö: Gleerups.
- Larsson, J. K. (2015). *Integrationen och arbetets marknad: hur jämställdhet, arbete och annat "svenskt" görs av arbetsförmedlare och privata aktörer*. Stockholm: Atlas akademi.
- Oinonen, E. (2003). Extended present, faltering future: Family formation in the process of attaining adult status in Finland and Spain. *Youngs*, Vol 11, nr. 2, 2003, s. 121–140.

- Rähtzel, N. (2005). Några reflektioner om ungdomars inträde på den svenska arbetsmarknaden. I I. Lindberg & M. Dahlstedt (Red.), *Bortom rasism i Europa, visioner för ett annat samhälle*. Stockholm: Agora.
- Rähtzel, N. (2006). Föreställ dig att du är invandrare och ingen bryr sig. Rädslor, hopp och unga människors strategier för inträde till arbetsmarknaden. I SOU 2006:60. *På tröskeln till lönearbete*. Stockholm: Fritzes.
- Regeringens skrivelse 2009/10:233 *Egenmakt mot utanförskap – redovisning av regeringens strategi för integration*. Arbetsmarknadsdepartementet.
- SCB (2005). *Ungdomars etablering, generationsklyftan 1980–2003*. Levnadsförhållanden. Rapport 108.
- SOU 2012:69 *Med rätt att delta*. (AKKA-utredningen). Stockholm.
- Thomsson, H. & Hoflund, L. (2000). *Vem ska hjälpa vem? En kritisk analys av arbetsmarknadspolitiska insatser riktade till kvinnor med invandrarbakgrund*. IFAU Rapport 2000:9.
- Tovatt, C. (2013). *Erkännandets janusansikte: det sociala kapitalets betydelse i arbetslivskarriärer*. Linköping: Linköpings universitet, REMESO. Institutet för forskning om migration, etnicitet och samhälle.
- Valenta, M. & Bunar, N. (2010). State assisted integration: Refugee integration policies in Scandinavian welfare states: the Swedish and Norwegian experience. *Journal of Refugee Studies*, 23(4), 463–483.
- Vesterberg, V. (2013). Ethnicized un/employability: Problematized Others and the shaping of advanced liberal subjects. *Ephemera* 13 (4), 737.

Kapitel 7

- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2014). *Möt mig där jag är. Bemötande som framgångsfaktor i arbetsmarknadsprojekt för unga*. Temagruppen unga i arbetslivet, skrift 2014:3. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2015). *När livet känns fel. Ungas upplevelser kring psykisk ohälsa*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- Regeringens proposition 2013/14:191 *Med fokus på unga – en politik för goda levnadsvillkor, makt och inflytande*.
- Tovatt, C. (2013). *Att avkoda systemets regler – Nyanlända invandrarers berättelser om mötet med etableringen*. Nyköping: Länsstyrelsen i Södermanlands län.

Vi tar fram kunskap om ungas levnadsvillkor

och om det civila samhällets förutsättningar.

Vi ger stöd till föreningsliv, kommuner

och internationellt samarbete

mucf
.se

Myndigheten för ungdoms-
och civilsamhällsfrågor

Distribution MUCF
Box 17801, 118 94 Stockholm
Tfn: 08-566 219 00
e-post: info@mucf.se
webbplats: www.mucf.se
www.facebook.com/mucf.se
www.twitter.com/uncgcv